

SUOMALAISET RANSKASSA -
sopeutuminen ja etninen identiteetti

Henriikka Hoffrén
24.7.2000
Sosiologian pro gradu -työ
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

1. SUOMALAISET RANSKASSA - sopeutuminen ja etninen identiteetti
2. Henriikka Hoffrén
3. Sosiologia, elokuu 2000, Jyväskylän yliopisto, sivuja 62+3

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää suomalaisten siirtolaisuutta Ranskaan, ja tutkimuskohteena olivat Grenoblen seudulla asuvat noin 40 suomalaista. Päämääränä oli selvittää, minkälaisista ihmisistä tämä suomalaispopulaatio koostuu, kauanko he ovat maassa asuneet, mitä siellä tekevät jne. Siirtolaisuus on elämää kahden kulttuurin välissä, joten sopeutuminen on keskeinen teema tässä työssä. Sitä käsittelemme akkulturaatio -termin avulla. Samoin oma kansallinen identiteetti eli tässä tapauksessa suomalaisuus saa uusia muotoja ja merkityksiä asuttaessa poissa oman kansallisen kulttuurin vaikutuspiiristä. Ranskaan muuttaneet ovat suurelta osin naisia, joten naisen erilainen asema ranskalaisessa yhteiskunnassa Suomeen verrattuna on myös keskeinen teema.

Tutkimus on tehty grounded theory -tutkimusuunta mukailleen eli ensin on kerätty aineisto ja sitten vasta tutustuttu lähdekirjallisuuteen. Aineiston keräsin lukuvuonna 1998 - 1999 opiskellessani Grenoblessa. Se koostuu kyselylomakkeen vastauksista ja puolen kymmenestä haastattelusta. Lukuvuonna 1999 - 2000 analysoin aineiston, keräsin lähdemateriaalin ja kirjoitin työn valmiiksi. Käyttökelpoisimmaksi teoriapohjaksi tätä työtä varten osoittautui Berryn (1980, 1987, 1988, 1992) hahmotelma akkulturaatiosta. Empirian kannalta loistavana vertailukohtana toimi Tuomi-Nikulan (1989) tutkimus Saksan suomalaisista.

Grenoblen alueen suomalaiset ovat tyypillisiä uuden siirtolaisuuden edustajia, joilla lähtömotiivina toimivat henkilökohtaiset syyt makrotaloudellisia enemmän. Heidät voi jakaa kolmeen sopeutumistyyppiin. Ensinnäkin naiset, jotka ovat avioituneet ranskalaisen kanssa ja tätä kautta sopeutuneet yleisesti ottaen ranskalaiseen elämään. Toiseksi suomalaiset miehet, jotka ovat muuttaneet maahan työn perässä, mikä tarjoaa väylän akkulturoitumiseen. Kolmantena suomalaisten miesten suomalaiset vaimot, jotka ovat muuttaneet maahan miehen työn takia, ja ainakin aluksi kohtaavat eniten sopeutumisvaikeuksia. Suomalaiset tuntevat uudesta asuin/kotimaastaan huolimatta olevansa identiteetiltään vahvasti suomalaisia, ja tähän on suurena syynä siirtolaisuuden vapaaehtoisuus.

5. Avainsanat: akkulturaatio, etninen identiteetti

1. JOHDANTO	2
2. SIIRTOLAISUUSTUTKIMUS	4
2.1 SUOMALAINEN SIIRTOLAISUUS EUROOPPAAN	6
2.2 AINEISTO JA TUTKIMUSONGELMAN MÄÄRITTELY	8
2.2.1 Tutkittavien taustatiedot.....	11
3. AKKULTURAATIO ELI SOPEUTUMINEN VIERAASEEN KULTTUURIIN	15
3.1 AKKULTURAATION VAIHEET	17
3.2 SOSIAALISET SUHTEET	22
3.3 KULTTUURIN OPPIMINEN	27
3.4 SOPEUTUMINEN RANSKALASEEN KULTTUURIIN	30
3.5 KIELITAITO AKKULTURAATION VÄLINEENÄ	35
4. SUOMALAISSUUS JA ETNINEN IDENTITEETTI	37
4.1 SUOMALAISSUUS RANSKASSA	41
4.1.1 Ranskalaisuus suomalaisissa.....	47
5. NAISET JA SOPEUTUMINEN	49
6. YHTEENVETO	56
7. LÄHTEET	59
8. LIITTEET	64

1. JOHDANTO

“Missään muukalainen ei ole vieraampi kuin Ranskassa.

Ja silti missään ei ole parempi olla muukalaisena kuin Ranskassa.”¹

Mitä tulee mieleen Ranskasta? Kenties maailman parhaat viinit, patonki ja maailmankuulu gastronomia lukuisine juustoineen, ehkäpä lomamatka Nizzan aurinkorannoille? Vaikea mutta kaunis kieli, muutama automerkki - mitä muuta? Entäpä maan asukkaat - sivistynyt boheemi Pariisin liikenteessä skootterin kyydissä kaulaliina lepattaen baskerin valuessa silmille? Virkeä elekieli ja temperamenttisuus? Totta vai tarua? Tällainen on Ranska mielikuvissamme. Mitä tapahtuu, kun suomalainen muuttaa Ranskaan - ja miksi hän sen tekee? Onko maa sellainen, miksi lähtijä sen kuvitteli, vai osoittautuvatko stereotyyppiset käsitykset Ranskasta ja ranskalaisista vääriksi? Mitä yleensäkin tapahtuu, kun suomalainen muuttaa asumaan toiseen maahan?

Suomesta on siirtolaisiksi lähemmäs ja kauemmas lähtenyt satoja tuhansia ihmisiä. Tärkeimmät vastaanottajamaat ovat olleet Ruotsi ja Pohjois-Amerikan valtiot. Pienemmässä mittakaavassa on muutettu myös oman maanosamme keskisille alueille, kuten Saksaan, Sveitsiin ja Ranskaan - näitä maita vain harvemmin tulee mieltäneeksi suomalaissiirtolaisten uusiksi asuinmaiksi. Tämän vuoksi myös siirtolaisuustutkimuksessa ne ovat jääneet marginaaliasemaan. Tässä pro gradu -työssä tutkimuksen kohteena ovat Ranskassa, tarkemmin Grenoblen alueella, asuvat suomalaiset. Käsittääkseni ranskansuomalaisia koskevia tutkimuksia ei aiemmin ole tehty eikä tämänkään tutkimuksen tulokset ole yleistettävissä kaikkiin Ranskassa asuviin suomalaisiin, koska olen tutkinut heitä varsin pienellä alueella. Kuitenkin tutkimukseni tulokset osoittavat, että suomalaisten siirtolaisuus Ranskaan on hyvin samantyylistä kuin muikin Keski-Eurooppaan suuntautunut siirtolaisuus eli naisvaltaista, korkeasti koulutettujen ihmisten henkilökohtaisista syistä tapahtuvaa tavoitemuuttoa, jolloin muuttopäätökseen ovat vaikuttaneet enemmän Ranskan positiiviset puolet kuin Suomen negatiiviset, kuten huono työllisyystilanne.

Tämä on laadullinen tutkimus, joten tarkoituksena ei ole ollutkaan muodostaa kokonaiskuvaava tilastollisia menetelmiä käyttäen Ranskassa asuvista suomalaisista, vaan keskittyä tietyn alueen suomalaispopulaatioon. Vaikka suomalaiset siirtolaiset tai maahanmuuttajat eivät muodostakaan mitään selkeästi rajattua ryhmää ensinnäkin sen takia, että heitä on niin vähän ja toiseksi, koska heitä ei voi mieltää perinteisiksi siirtolaisiksi, käsittelen heitä tässä työssäni ryhmänä enkä kerro yksittäisiä henkilötarinoita. Tutkimuksen tarkoitus on siis selvittää Ranskassa asuvien suomalaisten yleispiirteitä: keitä he ovat, kauanko ovat maassa asuneet, kuinka hyvin he ovat paikalliseen kulttuuriin sopeutuneet, ja millä tavalla suomalaisuus tulee esille jokapäiväisessä elämässä. Näitä kysymyksiä tarkastelen kolmen eri teema-alueen avulla, joista ensimmäinen on akkulturaatio eli sopeutumisprosessi vieraaseen kulttuuriin. Toinen on etninen identiteetti eli suomalaisen identiteetin näkyminen ja esille tuominen. Kolmas on siirtolaisten naisvaltaisuus ja tätä kautta joskus ongelmaksikin muodostuva kulttuurien erilaisuus naisen aseman suhteen.

¹ Kristeva 1992: 45-46, ks. liite 1

2. SIIRTOLAISUUSTUTKIMUS

Siirtolaisuudelle on aina jokin syy, ja yksi siirtolaisuustutkimuksen tehtävistä on selvittää se. Syyt voivat löytyä yhteiskunnan makrotasolta, jolloin muutto muualle on reaktio taloudellisiin, sosiaalisiin ja maantieteellisiin muutoksiin. Muuttoliikettä tarkasteltiin kauan tästä näkökulmasta. Mikrotasolla muutto ja siirtolaisuus ovat yksilön valinta, ja sen tutkimisessa on käytetty neoklassisten talousteorioiden selitysmalleina kunkin maan työntö- ja vetotekijöitä, jolloin lähtijä tekee päätöksensä rationaalisin taloudellisin perustein.² Inhimillinen pääomateoria näkee siirtolaisuuden investointina, jolloin päätös muuttamisesta riippuu hyötyjen ja haittojen suhteesta. Pääoman siirtäminen maasta toiseen on olennaista. Kyvyt pääoman siirtämiseen määrittävät siirtolaisuuden etuja ja haittoja, koska ne ovat tärkeitä työllistymisen kannalta uudessa maassa. Kykyjen on vastattava uuden maan vaatimuksia. Siirtolaisuutta edeltää päätöksentekoprosessi, jossa pitää ylittää psykologisia, sosiaalisia, taloudellisia ja muita esteitä, jotka ovat yhteydessä siirtolaisuuteen. Maan rajojen ylittäminen vaatii enemmän ponnistuksia kuin maan sisällä muuttaminen. Muuttopäätöstä tehtäessä punnitaan työntekijöiden, kuten esimerkiksi kotimaan työttömyyden, ja vetotekijöiden, kuten toisen maan tarjoamien uramahdollisuuksien, parempien tulojen jne., painoarvoa.³

Hägerstrandin (1975) esittämä aikamaantieteellinen viitekehys yhdistää makro- ja mikroanalyysin, jossa muuttoliikettä analysoidaan ihmisten ja ympäristön vuorovaikutuksena ns. elämänpolkujen muodostamana kudoksena, jolla tarkoitetaan ihmisen jättämää näkymätöntä jälkeä hänen liikkueensa ajassa ja tilassa. Elämänpolut eivät ole vapaasti valittavissa, vaan niitä rajoittavat fyysisesti kehon jakamattamus, rajoitettu elinaika ja rajoitettu kyky ottaa osaa useampaan kuin yhteen aktiviteettiin samanaikaisesti. Samoin territoriaalinen tila on rajallinen sekä tietyn tapahtuman kesto. Näitä ohjaavat myös yhteiskunnan instituutioiden rakenteelliset tekijät kuten kapasiteettirajoitukset (välineet ja ihmisten biologiset tarpeet), yhdistämisrajoitukset (ihmisten ja esineiden kohtaaminen tilassa,

² Hägerstrand 1975: 11, lainaus Björklund 1998: 20

³ Kultalahti 1994: 8-10

elämänpolkujen yhdistyminen nipuiksi, jokapäiväinen elämä) sekä ohjausrajoitukset (vallan tila ja aika, säännöt, normit). Maantieteellisessä muuttoliiketutkimuksessa päätös muuttamisesta tai paikoilleen jäämisestä on keskeinen. On keskitytty muuttamiseen eikä ole kysytty, miksi ihmiset jäävät asuinpaikalleen. Paikallaan pysyminen käsitetään normaaliksi ja muuttaminen poikkeavaksi ja selitettäväksi ilmiöksi. Paikallaan pysyminenäkään ei ole staattista, vaan sisältää liikettä pienellä ajallisella ja tilallisella mittakaavalla.⁴

Siirtolaiseksi lähdön syyn selvittämisen lisäksi siirtolaisuustutkimuksessa keskeistä on siirtolaisten sopeutuminen uuteen kulttuuriin. Kysehän ei ole pelkästään muutosta, vaan elämisestä maassa, jonka tavat ovat erilaiset kuin kotimaassa. Akkulturaatio -prosessin tutkiminen on sosiaalitieteellisempi tai psykologisempi lähestymistapa siirtolaisuuteen. Tarkastelu siinä on keskittynyt suurien massojen muuttoliikehdinnän sijasta enemmän yksilöllisen ja jokapäiväisen elämän toimintaa korostavaan suuntaan. Laajemmassa merkityksessä akkulturaatio tarkoittaa myös tietyn etnisen ryhmän akkulturoitumista kulttuuriltaan erilaiseen yhteiskuntaan. Akkulturaatio tekee pientenkin siirtolaisryhmien tutkimisen kiinnostavaksi ilman suuria historiallis-taloudellisia perspektiivejä.

Siirtolaisuus luo aina tilanteen, jossa kulttuurit kohtaavat. Tutkimuksen kannalta on olennaista, millaisessa asemassa tutkija on tutkittaviin. Tutkija kuuluu itse myös tiettyyn kulttuuriin ja tekee tutkimustaan enemmän tai vähemmän tiedostetusti omista kulttuurisista lähtökohdistaan käsin. Esimerkiksi jos olisin ranskalainen ja tekisin tutkimusta Ranskassa asuvista suomalaisista, tutkimusotteeni ja näkökulmani olisi varmasti toinen. Ranskalaistutkijat ovat määritelleet kolme erilaista asennoitumistapaa monikulttuuristen tilanteiden tutkimiseksi. Ensimmäisessä tapauksessa tutkija kuuluu itse enemmistöön ja on kiinnostunut tutkittavistaan (vähemmistöt) auttaakseen heitä. Tällaista tutkimusta leimaa usein ennalta määritelty tutkittavien ja tutkijan suhde, jossa enemmistö-vähemmistö -roolit korostuvat. Toisessa tapauksessa tutkija on etnisten vähemmistöjen vieressä, ei yläpuolella, ja asennoituminen lähtee tutkijan ja tutkittavan välisestä etäisyydestä. Tällöinkin tutkijan katsotaan kuuluvan enemmistöön ja tutkittavien vähemmistöön. Kolmannessa monikulttuurisuustutkimuksen muodossa tutkittavan ja tutkijan identiteettien suhteet määritellään uudelleen niin, että kyseessä ei ole enemmistön tekemä tutkimus vähemmistöistä,

⁴ Björklund 1998: 17-21; Hägerstrand 1970: 4-17 (ks. myös Giddens 1984:17), lainaus Björklund 1998; Malmberg 1997:28, lainaus Björklund 1998: 17-21

vaan niin tutkijat kuin tutkittavatkin voivat yhtä hyvin kuulua enemmistöön tai vähemmistöön. Tällöin tutkimusta tehdään kanssakäymisestä ja representaatioista käsin ilman auttamismentaliteettia.⁵ De Vos (1982) käyttää samasta asiasta *emic-* ja *etic* -käsitteitä. Ensimmäinen viittaa siihen, että tutkimusta tehdään tutkittavan lähtökohdista käsin, ja jälkimmäinen siihen, että tutkimusta tehdään tutkijan lähtökohdista.⁶ Uskon itse tehneeni tutkimusta kolmannen muodon mukaan; olen itsekin suomalainen, koin lyhyen aikaa Ranskassa asuessani, mitä elämä siellä on ja tätä kautta pystyn käsittääkseni edes hiukan pääsemään sisälle tutkittavieni elämään - tosin vain siltä osin, kuin minulle se paljastettiin.

2.1 SUOMALAINEN SIIRTOLAISUUS EUROOPPAAN

Suomalaisten siirtolaisuutta Keski-Euroopan maihin on tutkittu vähän. Perinteisesti historiallis - taloudellinen siirtolaistutkimus on kohdistunut Ruotsiin ja Pohjois-Amerikkaan muuttaneisiin suomalaissiirtolaisiin, sillä näihin maihin kohdistunut siirtolaisuus on ollut massamittaista ja paljolti taloudellisiin syihin perustuvaa. Keski-Euroopan maat ovat houkuttelleet suomalaisia tuhansittain, mutta Amerikkaan ja Ruotsiin lähtijöitä on ollut satoja tuhansia. Täten tutkimuksellisenkin mielenkiinto on suuntautunut näihin. Eurooppaan muutto on koettu melko ongelmattomaksi makrotason tekijöiden ollessa siinä vähäisiä.⁷ Eurooppaan lähtemään eivät ole houkuttelleet paremmat työmahdollisuudet Suomen ollessa taloudellisissa vaikeuksissa vaan ennemminkin henkilökohtaiset, lähinnä emotionaaliset tai koulutukselliset tekijät. Ennen toista maailmansotaa siirtolaisuus Eurooppaan on ollut todella vähäistä. Tarkkoja tietoja lähtijöistä ei ole, mutta heidän oletetaan olleen etupäässä tiedemiehiä, opettajia, taiteilijoita, opiskelijoita, yhteiskunnan yläluokkaan kuuluvia, poliittisista syistä lähteneitä ja ulkomaalaisen kanssa avioituneita. Usein kyseessä ei ollut varsinainen siirtolaisuus vaan määräaikainen oleskelu.⁸

⁵ Boucher, Doutreloux, Guilbert & Lavallée 1994: 58-60

⁶ De Vos 1982:17, myös Eriksen 1993: 11

⁷ Korkiasaari, 1994:35

⁸ Korkiasaari, 1989:8; Tuomi-Nikula 1989:24

Keski-Eurooppaan suuntautunut siirtolaisuus on sodan jälkeinen ilmiö, ja sen osuus maasta muuttaneista on ollut suhteellisen pieni.⁹ Siirtolaisuus Keski-Euroopan maihin on luonteeltaan erilaista kuin perinteinen siirtolaisuus, jossa kotimaa jätetään yleensä pääasiassa paremman toimeentulon tavoittelemiseksi, ja muuttajat ovat usein olleet kouluttamattomia ja kielitaidottomia.¹⁰ Eurooppaan muuttajien muuttomotiivit ovat taloudellisia tekijöitä enemmän liittyneet joko ihmissuhteisiin tai itsensä kehittämiseen. Eurooppaan muutto onkin ollut vetopainotteista eli tavoitemuuttoa. Siirtolaiseksi lähdön syy ei ole kotimaassa, vaan ulkomaa houkuttelee muuttamaan. Kyse on myös valikoitumisesta; Eurooppaan ovat lähteneet ne, joilla on ollut siihen resursseja eli koulutusta ja kielitaitoa. Siirtolaisuus Eurooppaan on luonteeltaan vaiheittaista ja melko huomaamatonta, kun aluksi lähdetään vähäksi aikaa ja sitten jäädytään pysyvästi. Yli puolet Euroopassa asuvista suomalaisista on aviossa vierasmaalaisen kanssa, ja tämä on yksi motiivi muuttoon. Toinen motiivi on opiskelu tai kielitaidon kohottaminen. Työhön liittyvät tekijät ovat olleet motiivina vain noin kymmeneksellä lähtijöistä. Avioituminen on tärkein motiivi Ranskaan muuttaneiden kohdalla.¹¹ Vuosina 1968 - 1979 Ranskaan muuttaneista 78% oli naisia.¹² Samoin suurin osa Sveitsiin muuttaneista on hyvän koulutuksen (sairaanhoitaja) saaneita naisia, joiden muuton syinä alunperin ovat olleet seikkailunhalu ja paremmat ansiomahdollisuudet, mutta jotka ovat kuitenkin lopulta avioituneet maaahan.¹³ Näin myös Saksassa, jossa vuonna 1983 asuvista suomalaisista 80 % oli naisia.¹⁴ Samoin Hollannissa 75% suomalaisista on naisia, joista 85% on naimisissa hollantilaisen kanssa.¹⁵ Yleisesti ottaen naiset ovat muuttaneet aviositeiden vuoksi, miehet on saanut lähtemään paremmat työmahdollisuudet.

Suomalaisen siirtolaisuuden ominaispiirteet ovat muuttuneet viime vuosisadan loppupuoliskolla olennaisesti niin, että useimpia ulkomaille muuttajia ei enää voi edes kutsua siirtolaisiksi. Tilastoissakin puhutaan nykyään maasta -tai maahanmuuttajista. Perinteisesti siirtolaisilla on tarkoitettu henkilöitä, jotka ovat muuttaneet ulkomaille pysyvästi tai ainakin ennalta määräämättömäksi ajaksi. Nykyään yhä useampi lähtee ulkomaille vain määräajaksi

⁹ Björklund, 1998:15

¹⁰ Korkiasaari 1989:74

¹¹ Korkiasaari, 1994:37-40

¹² Tuomi-Nikula 1988:27. Luvussa eivät ole mukana Ranskan kansalaisuuden ottaneet, joten se on todellisuudessa suurempi.

¹³ Björklund 1998:16, Dobler-Mikola 1988:4, 1990 -luvulla Sveitsiin muuttaneiden miesten osuus on noussut (Björklund 1998: 57), samaa pätee todennäköisesti myös Ranskaan; lähes kaikki tähän tutkimukseen osallistuneet miehet olivat muuttaneet maahan 1990 -luvulla.

¹⁴ Tuomi-Nikula 1988:9

tai muuten tilapäisesti, mikä voi tietenkin muuttua pysyväksi kuten usein käykin, kun muuttaja löytää ulkomailta itselleen aviopuolison.¹⁶ Nykyään yhä useammalla maastamuuttajalla on hyvä koulutus ja ammattitaito. Myös muuton motiivit ovat muuttuneet niin, että ei-taloudelliset tekijät, kuten uralla eteneminen, itsensä kehittäminen ja uusien elämäkokemusten hankkiminen, ovat usein tärkeämpiä muuton motiiveja kuin paremman toimeentulon tavoittelu. Lisäksi ulkomailla oleskelu on alun perin suunniteltu määräaikaiseksi tai tilapäiseksi. Nykyistä siirtolaisuutta voisikin nimittää määräaikais- tai tavoitesiirtolaisuudeksi. Ulkomailla asumista voikin ulkomaille avioitumista lukuunottamatta pitää nykyisin yhtenä korkeasti koulutettujen nuorten aikuisten elämänmenoon melko luonnollisesti kuuluvana vaiheena. Kouluttamattomien ja kielitaidottomien henkilöiden maastamuuton esteenä on nykyisin työnsaannin vaikeus ulkomailla.¹⁷ Suomen Euroopan siirtolaisuudelle on ollut leimallista naisvaltaisuus ja muuttaneiden korkea avioitumisprosentti vastaanottajamaan kansalaisen kanssa. Muuttajat ovat olleet myös suhteellisen nuoria ja hyvin koulutettuja sekä hallinneet isäntämaan kielen jo ennen siirtolaisuutta.¹⁸ Pysyvästi maahan asettuneet ovatkin enimmäkseen ulkomaalaisen kanssa avioituneita naisia, joille on ominaista suhteellisen korkea koulutus ja perheen hyvä taloudellinen asema, vaikka suuri osa heistä ei itse käykään töissä.¹⁹

2.2 AINEISTO JA TUTKIMUSONGELMAN MÄÄRITTELY

Tämä pro gradu -tutkimus on tehty grounded theory -tutkimussuuntaa mukaillen. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa keräsin aineiston ja vasta sen jälkeen aineistosta nousevien teemojen perusteella tutustuin lähdekirjallisuuteen. Aineiston keräsin opiskellessani lukuvuonna 1998-1999 Ranskassa, Grenoblessa lähellä Alppeja. Grenoble on Ranskan noin kymmenenneksi suurin kaupunki, jonka alueella asukkaita on noin 300 000. Kuten varsinkin kaikki eteläisen Ranskan kaupungit, Grenoblenkin on asukkailtaan varsin monikulttuurinen²⁰. Muista siirtolaisryhmistä suomalaiset erottuvat siinä, etteivät he asu ja toimi siellä perinteisen

¹⁵ Pennanen 1993: 19, Ollila 1995:1

¹⁶ Korkiasaari, 1989:73

¹⁷ Korkiasaari, 1989:74; Korkiasaari 1992:128

¹⁸ Tuomi-Nikula, 1989:22

¹⁹ Korkiasaari, 1989:105; Korkiasaari 1992:90

²⁰ Reynaud & Grafmeyer 1981: 125

siirtolaisryhmän tavoin, jos nyt varsinaisesta ryhmästä voi edes puhua. Harvat suomalaiset ovat lähinnä yksittäisiä tapauksia Ranskan monikulttuuristen siirtolaisryhmien joukossa, joiden sosiaalinen statuskin on enemmän perinteisen siirtolaisen kuin suomalaisten maahanmuuttajien. Pohjoismaiset siirtolaiset voisi luokitella siirtolaisten eliitiksi, sillä heitä ei ole useinkaan saanut maahan muuttamaan parempi elintaso vaan lähinnä henkilökohtaiset syyt.

Grenobleen saapuessani tiesin siellä olevan muutamia suomalaisia, lähinnä tieteen parissa työskenteleviä, mutta suomalaisväestön “runsaus” kuitenkin yllätti minut. Samalla kun halusin selvittää, kuinka suomalaiset ovat sopeutuneet ranskalaiseen kulttuuriin, halusin myös tietää, minkä tyyppiset ihmiset ovat Grenoblen seudulle hakeutuneet, kauanko he ovat siellä asuneet ja mikä on saanut heidät sinne lähtemään. Koska olen tutkinut suomalaisia vain hyvin pienellä alueella, tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkiin Ranskassa asuviin suomalaisiin. Tämän tutkimuksen tulokset pätevät ainoastaan tutkimukseen osallistuneisiin, vaikka yleispiirteet ovatkin mielestäni yleistettävissä.²¹

Tutkimukseni aineisto koostuu Grenoblen ympäristössä ja muutamalle Lyonissa asuvalle suomalaiselle lähettämästäni kyselykaavakkeen vastauksista ja viiden naisen ja yhden miehen haastatteluista. Kyselykaavakkeen lähetin yhteensä neljällekymmenelle, joista 28 oli naisia ja 12 miehiä. Näistä yhdeksän oli pariskuntia. Tutkimuksen sukupuoliseen alkujakaumaan vaikutti osittain se, että sain alueella asuvien suomalaisten nimiä naisilta, jotka ainakin osittain ovat verkostoituneet keskenään. Toisaalta uskon alueella todellisuudessaakin asuvan huomattavasti enemmän suomalaisnaisia kuin miehiä kuten maahanmuuttotilastotkin osoittavat. Lyonissa asuu enemmän suomalaisia kuin Grenoblessa, mutta otin heistä mukaan vain ne, joiden nimet sain yhteyshenkilöitteni avulla. Uskon Grenoblen osalta saavuttaneeni populaation kylläntymispisteen, koska aloin saada eri henkilöiltä samoja nimiä, joten tässä mielessä uskon saavuttaneeni suurimman osan Grenoblen suomalaisista. En myöskään usko, että kaupungissa olisi suomalaisia, joita kukaan muu ei tuntisi.

Vastauksia sain yhteensä 27 kappaletta, joista 21 naisilta ja kuusi miehiltä. Naisten vastausprosentti (75%) oli siis huomattavasti suurempi kuin miehillä (50%). Kaiken kaikkiaan vastausprosentti oli varsin hyvä, mutta aineiston suhteellisen pienuuden vuoksi ja yleisten

päätelmien tekemiseksi olisi tutkittavia voinut olla enemmänkin. Kuten jo tutkittavien alkujakauma sukupuolen suhteen osoitti, naisia asuu alueella huomattavasti enemmän kuin miehiä. Tämän vuoksi päätin haastatteluissani keskittyä naisiin, yksi mies tuli haastateltua vaimonsa mukana. Haastateltavikseni valitsin henkilöitä, jotka olivat suhtautuneet kyselyyni myönteisesti vastaamalla "kunnolla", osan tunsin etukäteen, ja myös maantieteellinen saavutettavuus oli yhtenä kriteerinä. Tiesin Grenoblessa sillä hetkellä oleskelevan myös muutamia suomalaisia opiskelijoita, mutta jätin heidät tarkoituksella pois tutkittavien joukosta, koska heidän asumisensa siellä on tilapäistä ja sen kesto ennalta jokseenkin tarkalleen määrätty. Halusin mukaan vain sellaiset henkilöt, jotka asuvat virallisesti ja ainakin toistaiseksi pysyvästi Ranskassa, koska mielestäni näillä kahdella ulkomailla asumistavalla on selkeä ero jo itse henkilön asennoitumisessa asumiseen ja elämiseen ainakin aluksi vieraassa kulttuurissa. Mukana on yksi opiskelija, joka ei kuitenkaan ole tullut Ranskaan opiskelun takia. Kyselykaavakkeessa tiedustelin tutkittavilta ensinnäkin perustietoja kuten koulutusta, erityisesti Ranskassa asumiseen liittyviä asioita sekä heidän suhdettaan Suomeen ja suomalaisuuteen yhteensä 32 kysymyksellä. Lomake sisälsi sekä valmiiksi strukturoituja kysymyksiä että avokysymyksiä²². Haastatteluissa käsiteltiin osittain samoja teemoja paneutuen kuitenkin enemmän naisena Ranskaan muuton ja siellä asumisen kokemuksiin.

Kyselylomakkeen kysymykset muodostin paikan päällä Ranskassa oman intuitioni ja henkilökohtaisten kokemuksieni sekä muutaman suomalaisen tapaamisen yhteydessä käytyjen keskustelujen perusteella. En siis ollut tutustunut aihetta koskevaan kirjallisuuteen laisinkaan aineistoa kerätessäni. Tämä vaikuttaa tietenkin aineiston laatuun; turhia kysymyksiä on tullut esitettyä ja toisaalta joitakin olennaisia asioita on saattanut jäädä pois. Muihin tutkimuksiin tutustuttuani olen todennut, että haastateltavia olisi myös saanut olla jonkin verran enemmän, ja haastattelujen tekemiseen, erityisesti haastattelukysymysten suunnitteluun, olisi pitänyt paneutua tarkemmin. Toisaalta olen myös huomannut, että intuitioni omien kokemusteni johdattelemana on osunut monin kohdin oikeaan. Tarkoitukseni oli selvittää, minkälaisia suomalaisia Grenoblen alueella asuu, kauanko he ovat siellä olleet, miten sopeutuneet, ja minkälainen on heidän suhteensa Suomeen ja suomalaisuuteen. En siis tutkimusta tehdessäni rajannut mahdollisista tutkittavista pois muita kuin kaltaiseni vaihto-opiskelijat. Koska suomalaisnaisia tutkimusryhmässä ja koko Ranskassa on huomattavasti miehiä enemmän ja

²¹ Tähän tulokseen päädyin Tuomi - Nikulan (1989) ja Bjoörklundin (1998) tutkimuksiin tutustuessani.

²² ks. liite 2

koska itsekkin olen nainen ja koin asemani siellä jonkin verran erilaiseksi kuin Suomessa, halusin erityisesti selvittää naisten sopeutumista ranskalaiseen kulttuuriin, jossa naisen asema niin yhteiskunnassa kuin kodissakin on erilainen kuin Suomessa.

Kyselylomakkeen vastauksia analysoin karkeasti niin, että erottelin miehet ja naiset erikseen sekä naiset vielä kahteen ryhmään sen perusteella, olivatko he naimisissa suomalaisen vai ranskalaisen kanssa. Miehet käsittelin yhtenä ryhmänä, koska mukana oli vain yksi ranskalaisen kanssa naimisissa oleva. Tämän jälkeen kävin jokaisen kysymyksen läpi kirjaamalla vastaukset taulukkomuotoon, josta niitä oli helppo tarkastella, laskeskella ja ryhmitellä. Haastattelut nauhoitin, litteroin ja etsin niissä esiintyvät teemat, joita olivat sopeutuminen, kansallinen identiteetti, etnisyys ja suomalaisuus ja niiden kokeminen vieraassa maassa sekä naisten kokema siirtolaisuus Ranskassa. Kaikkiin näihin liittyvät tietenkin suomalaisen ja ranskalaisen kulttuurin erot. Näiden teemojen perusteella lähdin etsimään kirjallisuutta ja teoriakehystä työlleni.

Aineistosta nousseiden teemojen perusteella käyttökelpoisiksi teoriakiinnekohdiksi muodostuivat akkulturaatioteoria eli kulttuurinen sopeutuminen, kansallinen tai etninen identiteetti sekä suomalaisessa siirtolaisuudessa erityispiirteenä esiintyvä naisten muutto Keski-Eurooppaan. Akkulturaatioteorian avulla yritän hahmotella tämän yksittäisen suomalaispopulaation sopeutumista ranskalaiseen kulttuuriin ja etnisen identiteetin avulla suomalaisuuden ilmentymistä Ranskassa asuttaessa. Naisissa kiinnostavaa on pohjoismaisesta tasa-arvoisena pidetystä yhteiskunnasta muuttaminen naisen asemaltaan pohjoismaisten kriteerien mukaan kehittymättömämpään maahan.

2.2.1 Tutkittavien taustatiedot

Tutkimusaineistoni koostuu siis 21 naisen ja kuuden miehen vastauksista kyselyyni. Iältään vastaajat olivat 27 - 61 -vuotiaita. Suurin osa oli alle 50 -vuotiaita, miehistä lähes kaikki alle 40 -vuotiaita. Se, että vastaajien joukossa ei ole paljonkaan yli viisikymmenvuotiaita, kertoo osaltaan ajankohdasta, jolloin Ranskaan ja yleisemmin Keski-Eurooppaan on Suomesta aloitettu muuttamaan eli pisimpään Ranskassa asuneet ovat muuttaneet sinne 1960 -luvun lopulta alkaen. Kaikki vastaajat olivat avo -tai avioliitossa. Naisista toisen suomalaisen kanssa

eli kuusi ja ranskalaisen kanssa viisitoista henkilöä. Miehistä yksi oli naimisissa ranskalaisen naisen kanssa, loput suomalaisen. Naisista kuudellatoista oli lapsia, miehistä kahdella. Siirtolaisuus tavalliseen ranskalaiseen kaupunkiin näyttää olevan erittäin perhekeskeistä, koska toisin kuin suurkaupungeissa kuten Ranskan kohdalla Pariisissa, joka houkuttelee paljonkin nuoria lähtijöitä, ei Grenoblessa ole mitään sinne erikseen houkuttelevaa. Tämän vuoksi siellä ei ole myöskään kovin nuoria henkilöitä vakituisesti asumassa. Suomalaismiehen sinne on saanut lähtemään työ, suomalaisnaisen joko suomalainen tai ranskalainen mies.

Suurin osa tähän kyselyyn osallistuneista oli korkeakoulutettuja. Varsinaisesta "aivoviennistä" ei kuitenkaan ole kyse etenkään naisten kohdalla; korkeasti koulutetut naiset ovat usein jo opiskeluvaiheessa hakeutuneet ulkomaille ainakin tilapäisesti kieltä opiskelemaan. Monilla Ranskaan muuttajilla onkin ollut jonkinnäköistä kulttuurista kiinnostusta Ranskaa kohtaan jo ennen siirtolaisuusaikaa, varsinkin ranskalaisen kanssa avioituneilla. Naisista korkeakoulutettuja oli yli puolet, loppuilla oli koulutuksena vähintään lukio tai ammattikoulu. Miehistä yhdellä oli korkeakoulututkinto, loput olivat hankkineet opistoasteen koulutuksen. Saksassa asuvista suomalaisista kolmanneksella on akateeminen loppututkinto, kun samaan aikaan vuonna 1983 Suomessa vain 3% väestöstä oli korkeasti koulutettuja²³.

Tähän mennessä huomattavia eroja naisten ja miesten välillä ei ole ollut, kun otetaan huomioon naisten huomattavasti suurempi osuus tutkimukseen osallistuneista. Ensimmäinen suurempi ero koskee tutkittavien ammatillista asemaa. Miehistä kaikki harjoittivat samaa ammattia Ranskassa kuin ennen lähtöään Suomesta. Naisilla vain kuudella tilanne oli sama. Toisaalta osa kertoi olleensa opiskelijoita Suomessa asuessaan ja eri ammattia Ranskassa kuin Suomessa ilmoitti harjoittavansa kolme. Mikä kuitenkin on tärkeä huomata, on niiden naisten osuus, jotka Ranskaan muutettuaan ovat jääneet pääasiallisesti "kotirouviksi". Huomattavaa on myös se, että kotirouvuus ei tarkoita välttämättä kotiäitiyttä. Suomalaisen puolison kanssa naimisissa olevista viisi oli jäänyt muuton jälkeen kotiin. Yksi ainoa, joka oli töissä, oli myös muuttanut Ranskaan työn takia. Miehen työn mukana muuttaminen näyttäisi siis ainakin oleskelun alussa merkitsevän naisen kotiin jäämistä jo pelkästään kielitaidottomuuden takia. Näiden naisten puolisoilla kielitaito ei ole yleensä yhtään sen parempi, mutta kielitaidottomuus ei ole työnteon esteenä heidän työskennellessään yrityksissä tai yhteisöissä,

joissa työkielenä on pelkästään tai myös englantia. Kaikilla miehillä tulot olivat joko samat tai korkeammat kuin Suomessa työskennellessä. Naisten tuloerot entisen ja nykyisin asuinmaan välillä vaihtelivat enemmän. Osa oli jättänyt vastaamatta tähän siksi, että elämäntilanteet Suomessa ja Ranskassa eivät ole verrattavissa. Tällaisia tilanteita on yleisesti ottaen kaksi: joko Suomessa asuessa naiset ovat vielä opiskelleet, ja Ranskassa he ovat töissä, tai Ranskaan muutto on lopettanut heidän työelämänsä ja rahan ansaitsemisensa. Vastauksia tähän ei kuitenkaan voi pitää täysin relevantteina, koska kaikki eivät ole huomioineet vastatessaan (enkä minä kysymystä laatiessani) mahdollista elämäntilanteen muutosta.

Suomalaisten Ranskassa oleskelema aika vaihteli vastaajilla neljästä kuukaudesta 37 vuoteen siten, että iäkkäimmät naiset olivat asuneet siellä pisimpään. Naiset, jotka elivät suomalaisen puolison kanssa, olivat asuneet Ranskassa kuudesta kuukaudesta kuuteen vuoteen, keskimäärin kolme ja puoli vuotta, kun taas ranskalaisen puolison kanssa elävät kahdesta ja puolesta vuodesta 37 vuoteen; näistä suurin osa oli asunut Ranskassa yli kymmenen vuotta. Ranskalaisen puolison kanssa elävä mies on asunut maassa kymmenen vuotta, muut miehet keskimäärin kolme ja puoli vuotta. Vastaajista yhdeksäntoista oli asunut ennen Ranskaan muuttoaan aikaisemmin ulkomailla tai lyhyemmän aikaa Ranskassa, näistä kahdeksan on asunut Ranskan lisäksi useammassa kuin yhdessä maassa. Useimmiten ulkomailla asuminen on kestänyt yhden vuoden ja on usein ollut opiskeluun liittyvää. Lyhytkin aikaisempi ulkomailla asuminen helpottaa lähtemistä ja myös sopeutumista. Kerran ulkomaan kipinä saatuaan on vaikea lopettaa ja uudestaan lähteminen on huomattavasti helpompaa. Näyttäisi siis siltä, että siirtolaiseksi hakeutuminen edellyttää eräänlaista kansainvälistä mentaliteettiä, jossa Suomi ei ole maailman napa, vaan muut maat ja kulttuurit nähdään myönteisinä myös oman elämän ympäristöinä.²⁴

Pääasiallinen syy Ranskaan muuttoon naisilla olivat ihmissuhteet; nämä naiset olivat löytäneet itselleen aviopuolison Ranskasta, mikä oli johtanut muuttoon. Toiseksi yleisin syy muuttoon oli puolison työ, jonka lähes kaikki suomalaisen kanssa naimisissa olevat naiset olivat maininneet. Joillekin pääasiallinen syy on ollut halu elää ulkomailla, taloudelliset syyt ja vain yhdellä mielenkiintoinen työ. Miehillä lähes kaikilla pääasiallinen muuttosyy on ollut mielenkiintoisen työpaikan saanti. Huomattavaa tässä on, että naisten Ranskaan muuton syynä

²³ Tuomi-Nikula 1988:39

on mies, joko suomalainen tai ranskalainen. Miehet taas muuttivat hyvien työtarjouksien perässä. Varsinkin suomalaisen puolison kanssa muuttaneet naiset ovat riskialttiita sopeutumisvaikeuksille, koska uusi yhteiskunta ei heti välttämättä pysty tarjoamaan kiinnittymiskohtaa kodin ulkopuolista aktiviteettia omaamattomille naisille. Sillä, kenen takia varsinaisesti ulkomaille lähdetään, on helpompaa uusien kokemusten vain odottaessa kokijaansa. Mukana tulijan on itse luotava itselleen oma aktiviteettinsa.

Ulkomailla asumiseen puolet vastaajista ei ollut varautunut mitenkään. Jotkut kertoivat osanneensa ranskan kieltä ennen muuttoa, heidän joukossaan oli henkilöitä, jotka olivat opiskelleet ranskaa yliopistossa. Muutamat olivat ennättäneet käydä kielikursseilla ennen lähtöä tai tutustua Ranskasta kertovaan kirjallisuuteen. Jotkut olivat maininneet valmistautumisekseen avoimen ja ennakkoluulottoman mielen, jota voi pitää perusedellytyksenä ulkomaille muuttoon ja sinne sopeutumiseen, sekä ystävien neuvot. Kun suomalaispariskunnat ovat muuttaneet Ranskaan, lähtö on yleensä ollut varsin nopeaa eikä aikaa henkiseen valmistautumiseen välttämättä käytännön asioiden hoidolta juurikaan jää. Naisille, jotka ovat muuttaneet asumaan Ranskaan ranskalaisen puolisonsa luokse, itse muuttaminen on saattanut olla usemmankin vuoden prosessi, jolloin valmistautumiseen on jäänyt aikaa. Nopeassa lähdössä kaikkia uudessa maassa eteen tulevia asioita ei ehdi kuvitellakaan; hitaassa valmistautumisessa usein tietää hyvin, mitä tuleman pitää.

²⁴ Korkiasaaren (1992: 81) mukaan lähes joka kolmas ulkomaalainen on asunut aikaisemminkin ulkomailla toisessa maassa.

3. AKKULTURAATIO ELI SOPEUTUMINEN VIERAASEEN KULTTUURIIN

Siirtolaisuus on vapaaehtoista enemmän tai vähemmän pysyvää muuttoa pois alkuperäiseltä asuinsijalta, ja se merkitsee yleensä välittömän elämänympäristön suurta muutosta niin, että muuttajan koko elämäntilanne muuttuu.²⁵ Siirtolainen kohtaa uudessa asuinmaassaan rajoituksia asumisessa, työssä, sosiaalisissa, taloudellisissa ja poliittisissa oikeuksissa. Jos siirtolaisuus on runsasta, vaikuttaa se myös maiden välisiin suhteisiin ja siirtolaislainsäädäntöön, ja sopeutuminen uuteen maahan on aina jossakin määrin riippuvainen tällaisista rakenteellisista tekijöistä, jotka ovat vuorovaikutuksessa yksilöllisten tekijöiden kanssa.²⁶ Siirtolaisuus merkitsee yksilölle toimintaympäristön rajua muutosta.²⁷ Hänen on opittava sopeuttamaan elämänsä uusien rakenteiden ja rajoitusten puutteisiin. Tätä ei ole helppo toteuttaa kotimaasta tuoduin eväin, vaan uutta joutuu opettelemaan pitkään ennen kuin hallitsee uuden elämäntilanteen. Tätä prosessia kutsutaan akkulturaatioksi. Se on keskeinen käsite tarkasteltaessa siirtolaisia uudessa elinympäristössä. Käsitteen loivat antropologit Redfield, Linton ja Herskovitz (1936) kuvaamaan prosessia, jossa eri kulttuureihin kuuluvia yksilöitä sisältävät ryhmät joutuvat jatkuvaan kulttuuriseen ja psykologiseen kosketukseen, jonka seurauksena alkuperäisten ryhmien kulttuurikaavat muuttuvat, jolloin tapahtuu sopeutumista vieraaseen kulttuuriin. Käytännössä tämä tarkoittaa yleensä muuttajien vähittäistä sopeutumista valtakulttuuriin.²⁸ Akkulturaatio -termi on sisällöltään vaihteleva ja hajanainen. Vaikka se on periaatteessa kaksisuuntainen prosessi sitä käsitellään usein yksisuuntaisesti niin, että tarkastelun kohteena ovat nimenomaan maahanmuuttajat.²⁹

Akkulturaatiota on tutkittu sekä ryhmätasolla vähemmistöryhmän sopeutumisena ympäröivään kulttuuriin että yksilötasolla, josta akkulturaatioprosessin katsotaan alkavan.³⁰

²⁵ Malmberg 1997: 22-23, lainaus Björklund 1998: 18

²⁶ Björklund 1998: 19

²⁷ ks. Berry 1992: 272

²⁸ Redfield, Linton & Herskovits 1936: 149-152 teoksissa: Berry 1980: 9; Berry 1992: 19, 217, 273; Björklund 1998: 22; Tuomi-Nikula 1989: 11; Liebkind 1988: 48

²⁹ Björklund 1998: 22; Anttonen 1984: 17-18

³⁰ Berry 1980: 11; Tuomi-Nikula 1989: 11

Ryhmätason akkulturaatio koskee taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia muutoksia, yksilötason muutokset tapahtuvat käyttäytymisessä, arvoissa, asenteissa ja identiteetissä.³¹ Perinteisesti akkulturaation on nähty etenevän suoraviivaisena prosessina siten, että ulkomaalainen omaksuu ensin valtakulttuurin ulkoiset piirteet ja niiden puolesta sopeuduttuaan sisäiset piirteet kuten arvot ja normit. Vasta sisäisesti akkulturoiduttuaan siirtolainen samastuu valtaväestöön ja tulee sen osaksi. Yleensä kuitenkin akkulturaatio ei ole suoraviivainen prosessi kohti kehittyneempää sopeutumista, vaan se kohtaa esteitä ja takaumia. Yksilö voi myös joillakin elämän alueilla olla sopeutunut hyvin, toisilla taas ei lainkaan.³²

Ensimmäisen polven siirtolaisten akkulturaatiossa korostuvat tekijät, jotka ovat muovanneet yksilön kulttuuritietoutta ennen siirtolaisuusaikaa ja joiden perusta luodaan lapsuus- ja nuoruusajan enkulturaatiossa, jolloin yksilö omaksuu etnisen kasvuympäristönsä arvot ja asenteet, jotka seuraavat henkilöä usein läpi koko elämän.³³ Sopeutumisen kannalta on merkityksellistä, millaisia virikkeitä koti on tarjonnut ja millainen on ollut kulttuuriympäristö, josta hän on kotoisin. Ympäristöstä ja tiedotusvälineistä saatava kulttuuritietous vaikuttaa yksilön maailmankuvaa monipuolistavasti. Tätä kulttuurista diffuusiota lisää mm. matkustelu. Henkilö, joka ennen siirtolaisuutta on ollut hyvin matkustushaluinen, päätyy siirtolaiseksi helpommin kuin henkilö, joka ei koskaan ole käynyt maan rajojen ulkopuolella. Yleensä pitempiaikaista ulkomaanmatkaa tai oleskelua on edeltänyt maassamuutto opiskelun tai työn vuoksi. Ulkomaanmatkat ovat joidenkin mielestä kuin jatke maassamuutolle ja voivat johtaa maastamuuttoon. Paljon matkustaneen on helpompi tehdä ratkaisunsa maastamuuton hyväksi kuin muiden.³⁴ Vieraisiin kulttuureihin tutustuessa oma lähtökulttuuri joutuu arvioinnin kohteeksi yhtä lailla uuden kanssa eikä aina välttämättä kaikin osin osoittaudukaan parhaaksi tai itselle parhaiten sopivaksi, jolloin jokin toinen maa ja kulttuuri voi tarjota paremmat edellytykset itsensä toteuttamiselle ja haluamalleen elämäntavalle.

Akkulturaatioon vaikuttavat monet tekijät. Niistä keskeinen on siirtolaisuuden syy siten, että tavoitemuuttajalla katsotaan olevan paremmat edellytykset sopeutua kuin pakkomuuttajalla. Myös siirtolaisuusiällä on merkitystä niin, että lapset sopeutuvat nopeammin kuin aikuiset.

³¹ Berry 1992: 271-272; Björklund 1998 :22-23

³² Tuomi-Nikula 1989: 12-13, Berry 1992: 274

³³ Berry 1992: 17-19, 271, Nash 1989: 4, Epstein 1978: xiv

³⁴ Tuomi-Nikula 1989: 14, 43

Mitä nuorempana uuteen maahan muuttaa, sitä todennäköisempää ja nopeampaa akkulturoituminen on, koska enkulturaatio lähtömaassa on tällöin lyhyempi. Mitä pidempään siirtolainen on vieraan kulttuurin parissa asunut, sitä akkulturoituneempi hän on. Myös motivaatiolla on merkitystä niin, että täysin sopeutumishaluton akkulturoituu hitaammin, jos ollenkaan.³⁵ Siirtolaisen sopeutumista helpottaa valtakulttuurin kielen hallinta. Sen avulla hän voi osallistua ympäristönsä sosiaaliseen elämään ja seurata yleisiä tapahtumia. Akkulturaatiota edistää, jos valtaväestön ja siirtolaisen etninen etäisyys eli interetninen välimatka on mahdollisimman pieni, siten sama uskonto, ihonväri ja keskeiset elämänarvot helpottavat sopeutumista. Sopeutusvaikeuksia syntyy, jos kulttuurimaantieteellinen tai kulttuuriekologinen etäisyys siirtolaisen alkuperäismaan ja uuden kotimaan välillä on suuri. Saman käsityksen mukaan kaupungeista muuttaneet akkulturoituvat nopeammin kuin maaseudun asukkaat. Sopeutumiseen vaikuttaa myös yhteiskunnallinen ja sosiaalinen asema, joka koostuu mm. koulutuksesta ja kielitaidosta. Suurilla siirtolaisryhmillä näyttää olevan taipumus alempaan sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen asemaan valtaväestön silmissä kuin pienillä.³⁶ Suomalaiset Ranskassa ovat siirtolaisryhmänä häviävän pieni ja ongelmaton ryhmä, joten ranskalaisten suhtautuminen suomalaisiin on yleisesti ottaen myönteistä³⁷.

3.1 AKKULTURAATION VAIHEET

Pitkällä aikavälillä voidaan tarkastella eri akkulturaation vaiheita. Ensimmäisessä vaiheessa muuttaja tavoittelee yhdenmukaisuutta valtakulttuurin kanssa, ja oma kulttuuri jää pienempään arvoon. Toista vaihetta leimaa ristiriitaisuus, valtakulttuuriin suhtaudutaan kriittisesti kuten omaankin, jota saattaa seurata valtakulttuurin vastustaminen ja keskittyminen omaan kulttuuriin. Neljättä vaihetta leimaa itsetutkiskelu, jolloin maahanmuuttaja suhteuttaa omaa kulttuuriaan valtakulttuuriin. Viimeisessä vaiheessa hän näkee molempien kulttuurien hyvät ja huonot puolet ja pystyy arvostamaan molempia.³⁸

³⁵ Berry 1992:274-276

³⁶ Tuomi-Nikula 1989:16-17, Furnham & Bochner 1986: 20

³⁷ Sikäli, kun tietävät Suomesta mitään.

³⁸ Sue & Sue 1990, lainaus Björklund 1998: 23

Siirtolaisen sopeutumisprosessi etenee useiden vaiheiden kautta sen mukaan, millainen alkustatus³⁹ hänellä on. Tyypillistä sopeutumisprosessille on, että siirtolaiset kokevat sen kaikki tasot ja vaiheet ainakin jonkin asteisina. Berry (1980) on esittänyt yksilötason akkulturaatioteorian, jonka mukaan akkulturaatioprosessi tapahtuu kolmivaiheisesti kontaktin, konfliktin ja adaptaation kautta. Kontakti on edellytys koko prosessille, sillä akkulturaatio voi alkaa vasta, kun yksilö on asettunut uuteen kulttuuriin.⁴⁰ Ensimmäiset kuukaudet siirtolaiset kokevat samanlaisina riippumatta siitä, millainen alkustatus heillä on. Tätä ensimmäistä vaihetta kutsutaan kritiikittömän ihastelun kaudeksi, jolloin uusi yhteiskunta ja ihmiset koetaan positiivisessa valossa kaiken ollessa uutta ja erilaista Suomeen verrattuna. Tässä vaiheessa siirtolainen ei vielä ajattele sopeutumista eikä arvioi asioita objektiivisesti. Alkuajan positiivisia kokemuksia selittää siirtolaisuuden vapaaehtoisuus, joka kertoo jo positiivisesta asenteesta valtakulttuuria kohtaan. Tämän jälkeen seuraa usean vuoden kestävä aktiivisen sopeutumisen kausi, jolloin siirtolainen haluaa itse aktiivisesti ja tietoisesti sopeutua, ja keskeistä on kielellinen sopeutuminen. Tämän mahdollistamiseksi siirtolainen yleensä kääntää etnisen lojaalisuutensa valtakulttuurin suuntaan. Yhteistä kaikille on tässä vaiheessa lisääntyvä uuden yhteiskunnan arvosteleminen ja sen vertaaminen vanhaan. Kritiikki kohdistuu kuitenkin valtakulttuurin ulkoisiin piirteisiin.⁴¹

Seuraava ja keskeisin vaihe akkulturaatiossa on konflikti eli identiteetikriisin kausi, jonka mukaan määräytyy akkulturoitumisen suunta integraatioksi tai rejektioksi. Se on vastakkainen aktiivisen sopeutumisen kaudelle siinä mielessä, että sopeutumisen ei halutakaan enää tapahtuvan kaikista vastustuksista huolimatta, itsekriittisyys lisääntyy. Elämä kahden kulttuurin välillä synnyttää juurettomuutta, mikä saa monet pohtimaan lopullista jäämistään. Tällöin siirtolainen alkaa rakentaa vaurioitunutta tai kahden kulttuurin välillä häilyvää kansallista tai etnistä identiteettiään uusin edellytyksin ja pohtii muutosta elämäänsä. Aktiivisuus lisääntyy niin suomalaisiin kuin valtakulttuurin edustajiin nähden. Negatiivinen kritiikki saattaa konfliktin kautena kasvaa jopa protestiksi. Joskus konflikti kärjistyy pysyväksi rejektioksi, jolloin edessä voi olla paluu kotimaahan, joka sekään ei ole helppoa uusine sopeutumisprosesseineen.⁴²

³⁹ Alkustatukseen kuuluvat koulutus, ammatillinen asema, kielitaito, maassamuutto, ulkomaanmatkat ja kulttuuritietous uudesta asuinmaasta. (Tuomi-Nikula 1989: 162-163)

⁴⁰ Berry 1980: 11, Berry & co.1988: 62-64

⁴¹ Tuomi-Nikula 1989: 166-170

⁴² Berry 1980: 13-17

Mikäli konflikti kääntyy integraatioksi seuraa objektiivisen sopeutumisen kausi. Se on hyväksymisen ja kompromissin kautta objektiivista minän ja ympäristön tarkastelua. Tässä vaiheessa siirtolainen on käsittänyt sen tosiasian, ettei vertailemalla voiteta mitään. Toisessa maassa toiset asiat ovat hyvin ja toisessa toiset. Entinen kotimaa nähdään arvokkaana kulttuuriperintönä, oman identiteetin tukipylväänä, jota ei ole tarvetta liioitellusti korostaa. Uutta kulttuuria arvostetaan, erilaisuus tunnustetaan tosiasiana eikä kritiikin kohteena. Suomi ei ole enää kotimaa vaan synnyinmaa, joka emotionaalisesti tukee identiteettiä. Paluu synnyinmaahan on tunnustettu jo pitkään epärealistiseksi ja ajan myötä myös tarpeettomaksi. Elämä kahden kulttuurin välissä nähdään arvokkaana ja rikastuttavana kokemuksena.⁴³

Akkulturaation tuloksellisuus on riippuvainen kahdesta pääasenteesta: koetaanko oma etninen identiteetti ja kulttuuriset ominaispiirteet säilyttämisen arvoisina ja halutaanko olla tekemisissä eri ryhmien ja valtaväestön kanssa. Berry on muotoillut nelivaiheisin akkulturaatiomallin kuvaamaan akkulturaatioprosessin onnistumista tai epäonnistumista. Päätekijöitä tai suuntautumisvaihtoehtoja on kaksi: haluaako pitää yllä omaa kulttuurista identiteettiään vai olla enemmän tekemisissä muiden kulttuurien edustajien kanssa. Tavoiteltavin vaihtoehto on integraatio, jolloin maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuurisen ja etnisen identiteettinsä mutta sopeutuu myös uuden yhteiskunnan kulttuuriin tuntematta tästä ristiriitaa. Maahanmuuttaja hyväksyy valtakulttuurin mutta pitää omaa etnistä kulttuuriaan sitä parempana, ja etninen identiteetti koetaan henkisenä pääomana ja voimanlähteenä. Integraation onnistumiseen vaikuttaa vastaanottavan maan suvaitsevaisuus. Usein vallalla ollut siirtolaisuuspolitiikan muoto tähtää siirtolaisen assimilaatioon, jolloin maahanmuuttaja ei säilytä omaa kulttuuriaan vaan menettää alkuperäisen kulttuurisen identiteettinsä ja sulautuu valtaväestöön. Yleensä assimilaatio on mahdollista vasta kolmannessa siirtolaispolvessa. Epäonnistunut akkulturaatio johtaa isolaatioon tai separaatioon, jolloin maahanmuuttaja eristyy uudesta yhteiskunnasta, suhtautuu siihen vihamielisesti, vaalii oman etnisen taustansa arvomaailmaa ja pidättäytyy ”omiensa” parissa. Huonoin akkulturaation tulos on marginalisaatio, jolloin maahanmuuttaja syrjäytyy sekä valtakulttuurista että omasta viiteryhmästään.⁴⁴ Tämä saattaa johtua yhteiskunnallisesta syrjinnästä, joka estää maahanmuuttajaa toteuttamasta omia projektejaan. Akkulturaatiomallit saattavat samalla

⁴³ Berry 1980:13-17; Tuomi-Nikula 1989:13-15, 166-174

⁴⁴ Berry 1980: 13-15; Berry & co.1988: 65-66; Berry 1992: 278-279

henkilöllä vaihdella tilassa ja ajassa, niin että maahanmuuttaja on esimerkiksi työssään assimiloitunut, harrastuksissaan integroitunut ja kotonaan separoitunut.⁴⁵

Arvostetaanko oman ryhmän kulttuuri-
piirteitä ja identiteettiä?

		Kyllä	Ei
Arvostetaanko vuorovaikutus- suhteita muihin ryhmiin?	Kyllä	Integraatio	Assimilaatio
	Ei	Separaatio	Marginalisaatio

Edellä esitettyä Berryn akkulturaatiomallia voisi verrata Padillan (1980) esittämään teoriaan, jossa hän hylkäsi akkulturaation mekaaniset etenemisvaiheet ja toi niiden tilalle kaksi sopeutumisen elementtiä: kulttuuritietoisuuden ja etnisen lojaalisuuden. Kulttuuritietoisuudella tarkoitetaan tietoa, joka siirtolaisella on omasta etnisestä kulttuuristaan ja vastaanottavasta maasta. Lojaalisuudella Padilla tarkoittaa siirtolaisen preferenssiä joko oman maan tai valtakulttuurin suuntaan. Preferenssin suunta ja laatu määräävät akkulturoitumisen asteen, jota mitataan yksilön aktiviteeteilla. Niinpä siirtolainen, joka hakee ystävänsä omasta etnisestä pienryhmästä, ei ole akkulturoitunut, vaan hänen etninen lojaalisuutensa suuntautuu oman etnisen ryhmän suuntaan. Mikäli toiminta suuntautuu valtakulttuurin tarjoamiin aktiviteetteihin, vaikka oman etnisen ryhmän aktiviteetteja olisi tarjolla, on siirtolainen hyvin akkulturoitunut.⁴⁶

Akkulturaatio on prosessi ajassa ja tilassa, jossa yksilöt, ryhmät ja rakenteet ovat vuorovaikutuksessa, esimerkiksi jos maahanmuuttaja ei saa työpaikkaa, hänen elämänsä ja projektinsa keskittyvät enemmän kodin ympärille, ja hän eristyy helpommin. Jos separaatiosta tulee strategia koko maahanmuuttajaryhmälle, seuraukset voivat olla alueellinen segregaatio,

⁴⁵ Berry 1980: 13; Berry 1992: 279

⁴⁶ Padilla 1980: 48-50,

joka on valtaryhmän harjoittamaa⁴⁷, tai orientoituminen entiseen kotimaahan. Akkulturaatio makrotasolla voi vaikuttaa koko maahanmuuttopolitiikan muotoutumiseen, jopa lähtö -ja tulomaan suhteisiin.⁴⁸ Integroituminen rakenteellisella tasolla edellyttää, että maahanmuuttajalla on samat oikeudet ja mahdollisuudet kuin kantaväestöllä ja yhtäläiset mahdollisuudet tyydyttää aineelliset tarpeensa. Sosiokulttuurinen integraatio edellyttää, että muuttajia ei suljeta uuden kotimaan kulttuurin ja sosiaalisten verkostojen ulkopuolelle. Maahanmuuttajalla on myös oltava mahdollisuus säilyttää kontakti omaan kulttuuriinsa. Ryhmätason integraatiossa lähtö -ja tulomaan viralliset ja epäviralliset suhteet eri tasoilla ovat tärkeitä.⁴⁹

Akkulturaatioon kuuluu joskus rejektiivinen vaihe, jolloin siirtolainen vapaaehtoisesti vetäytyy valtakulttuurin parista. Dekulturaalinen siirtolainen kokee akkulturaatiivista stressiä, joka ilmenee identiteettiongelmina ja psyykkisinä sopeutumisvaikeuksina, joiden ydin on juurettomuuden tunne, jossa yksilö on kadottanut yhteyden alkuperäiskulttuuriinsa, mutta ei ole löytänyt uutta identiteettiä uudesta kulttuuriympäristöstään eikä ole hyväksynyt ajatusta lopullisesta jäämisestä, mikä estää sopeutumisen. Stressin kokeminen on yhteydessä akkulturaation tasoon, niin että marginalisoituneet ja separoituneet kokevat enemmän stressiä kuin integroituneet ja assimiloituneet. Pluralistisissa yhteiskunnissa akkulturaatiivista stressiä esiintyy vähemmän kuin monokulttuurisissa, koska niissä akkulturaatioon kannustetaan ja erilaisuutta siedetään hyvin. Stressi voi johtua esimerkiksi siitä, että lähtömaassa muuttajalla oli korkeampi sosiaalinen status kuin tulomaassa. Dekulturaalisessa vaiheessa oleva siirtolainen näkee entisen kotimaansa uudessa asuinmaassaan parempana ja uuden asuinmaan ollessaan entisessä kotimaassaan. Sekä rejektio että dekkulturaatio ovat normaaliin sopeutumisprosessiin liittyviä ilmiöitä, jotka kumpikin korostavat oman kulttuurin paremmuutta ja kritiikkiä valtakulttuuria kohtaan.⁵⁰

Akkulturaatio -termin sisällöllistä vaihtelevuutta⁵¹ tuo esiin Yingerin (1994) käsitys etnisen ryhmän valtakulttuuriin sopeutumisesta, josta hän käyttää nimitystä assimilaatio, jonka yksi osa akkulturaatio eli kulttuurinen assimilaatio hänen teoriassaan on. Akkulturaatio on vaihdon

⁴⁷ Berry 1992:293

⁴⁸ Björklund 1998: 23-24

⁴⁹ Björklund 1998:122-123

⁵⁰ Björklund 1998 :23; Berry 1980: 13-21; Berry 1992: 284-289

⁵¹ Yleensä assimilaatio käsitetään akkulturaation vaiheeksi tai yhdeksi tulokseksi eikä päinvastoin, kuten Yinger esittää. Näitä kahta termiä on käytetty myös synonyymeinä. Ks. Anttonen 1984:21; Berry 1992: 279

prosessi kohti suurempaa kulttuurista samanlaisuutta kahden tai useamman ryhmän välillä. Etninen ryhmä on sitä akkulturoituneempi, mitä enemmän sen jäsenten arvot ja normit muistuttavat alkuperäisväestön vastaavia. Pienemmät siirtolaisryhmät eivät ole niin herkkiä akkulturaatiolle kuin suuremmat siirtolaisryhmät, joilla on kannettavanaan enemmän valtakulttuurin taholta esitettyä sopeutumispainetta. Akkulturaatio voi olla joko yksisuuntaista yhden kulttuurin elementeistä luopumista korvaamalla ne toisilla tai arvojen, normien ja tyylien lisäämistä omaan kulttuuriin luoden monimutkaisemman kulttuurisen valikoiman, mistä ammentaa. Jälkimmäisessä tapauksessa akkulturaatio voidaan nähdä kulttuurista taustaa rikastuttavana. Lisäävä akkulturaatio on lähellä bikulturalismin käsitettä tai kaksisuuntaista sosialisatiota. Se ei kuitenkaan tarkoita kaksinaista identiteettiä vaan yksilön kulttuurisen repertuaarin laajentumista lisäämällä taitoja, arvoja, "makuja" toisesta etnisestä ryhmästä tai yhteiskunnasta. Integraatiolla Yinger tarkoittaa strukturaalista assimilaatiota aiemmin kahden tai useamman kulttuurin edustajien välillä, joilla on yhteistä vuorovaikutusta, joka ilmenee yhteiskunnan makro- ja mikrotasolla. Ryhmä- ja yksilötason integraatio pitää erottaa toisistaan. Yksilötasolla integraatio tarkoittaa sitä, että kahdesta eri ryhmästä lähtöisin olevat toimivat keskenään tasa-arvon periaatteen mukaisesti. Ryhmäintegraatio tarkoittaa, että eri ryhmille on myönnetty samat yhteiskunnalliset oikeudet ja velvollisuudet. Identifikaatiossa eri ryhmistä peräisin olevat yksilöt ajattelevat kuuluvansa samaan yhteiskuntaan, joka on sekoitus niiden alkuperäisistä yhteiskunnista. Etninen identiteetti on muiden assimiloivien prosessien vaikutuksen alaisena - integraation, akkulturaation ja geneettisen yhdistämisen (amalgamaatio). Jotkut yksilöt voivat identifioida itsensä kahteen eri kulttuuriseen ryhmään tuntien kuitenkin olevansa kummassakin marginaaliasemassa.⁵²

3.2 SOSIAALISET SUHTEET

Erityisen tärkeää sopeutumisen kullekin ovat siirtolaisen sosiaaliset verkostot. Monokulttuurinen sosiaalinen verkosto koostuu oman maan kansalaisista, ja sen tarkoituksena on vahvistaa etnisiä ja kulttuurisia arvoja. Bikulttuurinen verkosto koostuu uuden maan kansalaisista, ja sen tarkoituksena on auttaa ammatillisessa ja muussa sopeutumisessa. Multikulttuurinen verkosto koostuu muista ulkomaalaisista perustuen jaettuun ulkomaalaisen

⁵² Yinger 1994:69-150

kokemukseen.⁵³ Mitä enemmän ne koostuvat kanta-asukkaista, sitä todennäköisempi on kokonaisvaltainen sosiokulttuurinen sopeutuminen uuteen ympäristöön. Ensimmäinen askel sosiokulttuuriseen integraatioon on avo- tai avioliitto kantaväestöön kuuluvan kanssa. Avioliitto valtaväestön edustajan kanssa ei kuitenkaan ilmennä uuden kulttuurin omaksumista.⁵⁴ Monelle se on silti merkinnyt oikotietä uuteen yhteiskuntaan sopeutumiselle. Vaikka se ei sinänsä takaa integraatiota, se parantaa sosiaalisen verkoston luomisen lähtökohtia.⁵⁵ Oma etninen alakulttuuri on tärkeä vaihtoehto sosiaaliselle osallistumiselle uuteen ympäristöön. Tämä voi kuitenkin muodostua esteeksi onnistuneelle sopeutumiselle vastaanottavan yhteiskunnan puitteissa. Oma etninen alakulttuuri nähdäänkin usein sosioekonomisella ulottuvuudella syrjittyjen vähemmistöjen areenana. Alakulttuurilla on kuitenkin myös positiivinen merkitys sopeutumisessa antamalla taustatukea ja auttamalla pitämään yllä omaa identiteettiä ristiriitaisten vaikutteiden keskellä. Dobler-Mikola (1988) toteaa Sveitsin suomalaisista, että vaikka suomalaisilla on yhteyksiä sveitsiläisiin, on suomalaisella kulttuurilla heidän keskuudessaan tärkeä merkitys; monilla on myös suomalaisia ystäviä. Monet siirtolaisen kokemat ongelmat kuten koti-ikävä ovat sen laatuksia, että vain toinen suomalainen voi ne todella ymmärtää. Siksi suomalainen ystävä on monelle tärkeä, samoin äidinkielen taidon ylläpitämiseksi. Ilman valtaväestöön kuuluvia ystäviä ilmoittivat parhaiten tulevansa toimeen suomalaisparit, jotka samaistuvat enemmän muuhun ulkomaalaisväestöön.⁵⁶ Väliaikaisesti oleskeleville omaa kansallisuutta olevat ystävät ovat tärkeitä viihtymisen kannalta; heillä myös asenne isäntämaata kohtaan muuttuu usein negatiiviseksi.⁵⁷

Intergraatiomotivaatiota on tutkittu siirtolaisuuden pysyvyydellä. Kysymyksen asumisen pysyvyydestä voi käsittää lähinnä kahdella tavalla: asumisena ikuisesti kuolemaan saakka tai sillä hetkellä pysyvästi ilman suunnitelmaa Suomeen takaisin muutosta. Ranskalaisten puolisoitten kanssa elävät vastasivat kaikki asuvansa pysyvästi Ranskassa osan ilmoittaessa, etteivät he edes harkitse Suomeen muuttoa, osan vastatessa kaiken olevan mahdollista esimerkiksi tilanteessa, jossa he jäävät yksin. Suomalaisen puolison kanssa elävistä kukaan ei vastannut asuvansa Ranskassa niin pysyvästi, että kuvittelisi jäävänsä sinne loppuelämäkseen.

⁵³ Furnham & Bochner 1986: 16

⁵⁴ Dobler-Mikola 1988:6-8

⁵⁵ Björklund 1998: 78

⁵⁶ Dobler-Mikola 1988: 6-8

⁵⁷ Berry 1992: 340

Yksi vastaajista piti sitä mahdollisena, kolme ilmoitti suoraan asuvansa väliaikaisesti, muutama asuu osan vuodesta Ranskassa vuoden kerrallaan. Kaikilla suomalaispareilla muutto pysyvästi Suomeen oli suunnitelmissa mukana muttei välttämättä lähiaikojen suunnitelmissa, osa oli tullut muutamaksi vuodeksi kokeilemaan ulkomailla asumista. Suomalaisparit ovatkin tyypillisiä uuden siirtolaisuuden edustajia, joiden lähtömotiivina ei ole välttämättä ainoastaan parempi taloudellinen toimeentulo vaan myös elämäkokemuksen kartuttaminen muutamalla ulkomailla vietetyllä siirtolaisuudella. Ne, jotka asuvat pysyvästi ovat halukkaimpia sopeutumaan ranskalaiseen kulttuuriin. Toisaalta muutto ja asuminen vieraassa maassa ei ole ollut pakko, joten sopeutumishalukkuuttakin varmasti löytyy. Niille, jotka tietävät, etteivät ole tulleet Ranskaan loppuelämäkseen sopeutumismotivaatio on usein pienempi. Paluumuuttoaikeet kertovatkin etnisestä lojaalisuudesta synnyinmaata kohtaan⁵⁸, ja päin vastoin, jos muutto aikeita ei ole, se kertoo lojaalisuudesta uutta asuinmaata kohtaan.

Minkälaisiksi muodustuvat ulkosuomalaisten sosiaaliset, perheen ulkopuoliset, suhteet uudessa asuinmaassa? Ovatko heidän aktiviteettinsä suuntautuneet enemmän valtaväestön kuin oman etnisen ryhmän suuntaan? Naisista muutamalla tuttava- ja ystäpiiriin kuului sekä suomalaisia, ranskalaisia että muita ulkomaalaisia. Jotkut olivat rakentaneet sosiaalisen verkostonsa pelkästään ranskalaisista, toiset sekä suomalaisista että ranskalaisista ja muutama ainoastaan muista ulkomaalaisista. Yleisimmät tutustumistavat olivat miehen kautta, harrastuksissa, lasten koulun tai oman työn kautta. Miehistä puolella tuttavapiiri koostui etupäässä suomalaisista, kaikista, ranskalaisista ja muista ulkomaalaisista kustakin oli yksi maininta. Miehet olivat luoneet tuttavuuksia etupäässä työssä sekä yhdistyksissä ja harrastuksissa. Vähiten maassa olleilla eli suomalaispareilla on pelkkiä suomalaistuttavia tai niitä ja ulkomaalaistuttavia enemmän kuin Ranskassa pidempään asuneilla ja sinne avioituneilla. Näyttäisi siis siltä, että suomalaisten sosiaalinen elämä on suuntautunut sekä omaan ryhmään, muihin ulkomaalaisiin, jotka elävät samassa asemassa kuin he, ja valtaväestöön eli ranskalaisiin. Ne, joiden tuttavapiiri koostuu pelkästään ranskalaisista voi katsoa olevan tässä suhteessa hyvin integroituneita tai akkulturoituneita ranskalaiseen yhteiskuntaan sosiaalisten suhteiden osalta. Niiden, joiden sosiaalinen verkosto koostuu enimmäkseen vain suomalaisista ja muista ulkomaalaisista, voi katsoa olevan yksityisessä elämässään sosiaalisesti separoituneita, vaikka työpaikan sosiaalisten suhteiden mukaan

⁵⁸ Mäenpää 1994: 54

olisivatkin integroituneita. Ranskalaisia ystäviä ja tuttavuuksia on niillä enemmän, joiden puoliso on ranskalainen, ulkomaalaisia ja suomalaisia taas niillä, joiden puoliso on suomalainen.⁵⁹

Kontaktit muihin suomalaisiin riippuvat asuinpaikasta, elämäntilanteesta, siirtolaisuusajasta, ja yksilön halusta ja kyvystä solmia tuttavuuksia. Toiset ovat sosiaalisempia ja seurallisempia kuin toiset, monien mielestä myös suomalaisuus eli sama etninen tausta ei yksin riitä syyksi ystäväyteen.

“Et ehkä suomalaiset on kuitenkin sellasii et ei ne ehkä nii sitten kaipaa sinne omiensa seuraan, ainakin mulla on vähän sellanen tunne Mut mä en hirveesti innostunu pitää sitä et JEE suomalainen et sitä on kuitenkin tässä ollu aika paljon ihmisiä ja nähny ja just siin on se että ku ihmiset tulee ja menee et mull oli kanssa siel yliopistollal silloin toka vuoden syksyllä oli kans yks suomalainen kundi mun kanssa samalla ranskan kurssilla ni en mä sen kanssa jotenkin hirveesti ku se jotenki tuntuu niiku et ehkä siin on sekin et mull on kuitenkin oma perhe täällä et me ollaan aika paljon sitten tekemisissä näiden (miehen työn kautta HH) suomalaisten kanssa ni ei siin sillä tavalla kaipaa Ja sit mä oon jotenki aina ylipäänsäki vähän sitä vastaan et sen takii pitäs hirveesti kaveerata jonkun ihmisen kanssa et sattuu ole samaa kansallisuutta”

Tuomi-Nikulan tutkimuksessa eniten kontakteja muihin suomalaisiin on äskettäin maahan muuttaneilla ja siirtolaisilla, jotka ovat olleet maassa yli 15 vuotta. Jossain vaiheessa, kun halu sopeutua on suurimmillaan, suomalaiskontakteja saatetaan jopa karttaa. Suomalaisperheillä on runsaasti kontakteja muihin suomalaisiin, näissä perheissä akkulturoituminen on luonnollisestikin hitaampaa.⁶⁰

Muutto Ranskaan suomalaispariskuntana on erilaista kuin muutto ranskalaisen puolison luokse, jolla usein on valmiina sosiaalinen verkosto, johon itse voi liittyä ja johon liitetään. Muuttoprosessinkin yleensä ollessa hitaampi muuttoa edeltävien vierailuineen osa sosiaalisesta verkostosta on jo ehtinyt uudessa asuinmaassa muodostua valmiiksi. Täysin ulkomaalaisena parina voi aluksi olla sosiaalisesti eristyksissä, mikä varsinkin kotona olevalle naiselle saattaa olla vaikeammin kestettävissä, varsinkin jos on luonteeltaan muuten ulospäinsuuntautunut, kuin miehellä, jolla työn kautta on ainakin jonkinlaisia kontakteja alusta alkaen. Ranskalaiset osaavat olla pinnallisen kohteliaita, mutta ystävyysuhteiden luominen voi olla vaikeampaa. Alkuperäisasukkailla ei aina ole aikaa eikä kiinnostustakaan luoda suhteita ulkomaalaisiin, koska heillä on omat sosiaaliset verkostonsa. Ulkomaille

⁵⁹ vrt. Saksa, jossa tilanne sama (Tuomi-Nikula 1989: 121, 155)

⁶⁰ Tuomi-Nikula 1988: 76-78

muuttavan on nämä kaikki uudessa asuinmaassaan itse melkein luomalla luotava, kun vanha turvaverkosto ja ystävyysuhteet ovat jääneet kotimaahan. Muiden ulkomaalaisten kanssa suhteiden muodostaminen on helpompaa, koska kaikki ovat tai ovat ainakin olleet samassa tilanteessa. Myös tietynlainen ulkopuolisuus, muukalaisuus yhdistää. Toisiin suomalaisiin tutustuminen on helppoa jo kielenkin kannalta. Grenoblessa ei kuitenkaan toimi minkäänlaista Ranskan suomalaisten yhdistystä, kontaktit heidän välillään ovat enemminkin yksittäisiä tuttavuuksia, vaikka muiden suomalaisten läsnäolosta tiedetäänkin. Kaikki eivät edes ole kiinnostuneita tällaisia suhteita luomaan eivätkä pidä kansallisuutta erityisenä syynä tutustua toisiin ihmisiin. Kuitenkin kontaktit oman maan kansalaisten kanssa ovat tärkeitä erityisesti siirtolaisuuden alussa psykologisen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi ja emotionaalisen sosiaalisen tuen tarjoamiseksi ja saamiseksi, oman kulttuurin ja arvojen ylläpitämiseksi ja vahvistamiseksi, tuttuuden tunteen luomiseksi oudossa ympäristössä ja helpon kommunikoinnin mahdollistamiseksi⁶¹.

“Sosiaalinen tyhjiö kärjisti luonnollisesti tilannetta, kunnes vihdoinkin tutustuimme kunnolla muutamiin nykyisistä ystäväistämme ja elämä alkoi ajoittain tuntua “normaalilta”. Ranskalaiseen tapaan työkaverit ovat töissä eikä sen ulkopuolella, joten sieltäkään ei herunut ystäviä. Päinvastoin, hämmästyttävän avoimesti aika ajoin työssä muistutettiin että oli VAIN suomalainen, ja “onnen pekka” kun pääsin Ranskaan pois kotimaastani.”

“No sanotaan että semmonen tietynlainen pinnallinen kontakti on aika helppo saada koska ranskalaiset on kuitenkin tietyllä tavalla avoimia ja hyviä supliikki-ihmisiä, ne tietää, miten seurustellaan ja miten ollaan kohteliaita, mutta syvempi ystävyys ni sitä ei oo mun mielestä kauheen helppo saada.”

“Mä tunsin jo hyvin Grenoblen, mä olin täällä käyny jo kuuden vuoden ajan jatkuvasti, mä tunsin kaikki mieheni opiskelijaystävät, koulukaverit koska hän on aina asunu tässä Grenoblen keskustassa, hänen kaverinsa asuneet tässä keskustassa, ja just näitten kaikkien koulukavereiden ja jopa lapsuudenystävien kautta mä niinku tutustuin heidän vanhempiinsa, sisariin, veljiin et mä ku mä tulin tänne ni mulla oli jo ystäväpiiri ja kaikki et mä en tullu mihinkään outoon kaupunkiin vaan täällä oli jo mulla tuttavuuksia ja ystäviä ja kenen kanssa oli jo ihan ystävyysuhteet kehittyneet”

“Ei mulla oo minkäänlaista suhdetta ranskalaisiin En mä tunne hyvin yhtä ainoota ranskalaista ni enmä voi sanoa kyllä mä niistä tiedän kaikenlaista omituista ja mukavaa ja vaikka mitä mut se ei niiku semmosta kukaan ranskalainen ei tuu purkaa mulle sydäntä ku et mitä sillä liikkuu päässä et en voi sanoa tuntevani yhtään ranskalaista sen perusteella Mun paras kaveri on jenkki ja suomalaisten kanssa mä oon tekemisissä samalla lailla ku mä oisin Suomessa tekemisissä et mulla ei oo täällä sydänystävää ja se on mun suomalainen sydänystävä on Suomessa mutta on tuttuja joitten kanssa on tosi mukavaa olla jutella ja vaihtaa kuulumisia ja tavata ja syödä yhdessä järjestää päivällisiä tai jotain muuta”

Entä muuttaako ulkomaille muutto arkipäivän rutiineja? Ranskassa asuvilla suomalaisilla eniten mainintoja tämän suhteen sai pidempi työpäivä; itse työaika ei poikkeaa suomalaisesta

⁶¹ Berry 1987: 491-511, lainaus Ropo 1998: 14

merkittävästi, mutta pitkä lounastauko pidentää päivää illasta. Samoin ruokailuaikojen erilaisuus tai pikemminkin tärkeys ja täsmällisyys mainittiin. Ranskassa yhteiskunnan rytmi on erilainen kuin Suomessa. Ruokailutilanteet sosiaalisina tapahtumina ovat ranskalaisille tärkeitä, ja ne myös rytmittävät osaltaan koko yhteiskunnan tiettyyn järjestykseen. Varsinkin suomalaisparien naisilla arkipäivän elämään merkittävän eron on tuonut oman työn puuttuminen, jolloin aikaa vietetään enemmän kotona. Myös itse elämäntilanne on monilla ollut syynä arkipäivän muutokseen; Suomessa asuessa on vielä opiskeltu ja eletty ”sinkkuina”, Ranskassa on siirrytty työelämään ja perheellistytty. Merkittäviä eroja arkipäivän elämisessä tutkittavat eivät kokeneet.

“Siis arki on sitä että töissä käydään ja nukutaan et arkipäivässä ei varsinaisesti ehdi miettimään että asuuko Suomessa vai Ranskassa se on niiku sidottu siihen arkipäivän rytmiin”

3.3 KULTTUURIN OPPIMINEN

Akkulturaatio on uuden kulttuurin tiedostamista ja jopa tietoista opettelua. Kulttuurin katsotaan sisältävän ne arvot, käsitykset, esteettiset standardit, kielelliset ilmaisut, ajattelun muodot, käyttäytymisnormit ja kommunikaatiotyylit, jotka ryhmä ihmisiä on kehittänyt varmistaakseen selviytymisensä tietyssä fyysisessä ja inhimillisessä ympäristössä. Kulttuurin voi oppia lapsena normaalin kehityksen mukana. Sen voi myös opetella tietoisesti, mutta se edellyttää vastavuoroisuutta opeteltavan kulttuurin kanssa eli käytännössä elämistä kyseisessä kulttuurissa. Kulttuurista oppinen tapahtuu ulkopuolisessa asemassa ja toisen käden lähteiden kautta. Jos halu oppia kulttuuri puuttuu, ei siinä eläminen takaa oppimista. Oppimista edeltää yleensä kulttuurien välinen tiedostaminen, joka viittaa tietoisuuden asteeseen, jonka henkilö on saavuttanut muun kuin oman kulttuurinsa suhteen. Pelkät kontaktit vieraan kulttuurin kanssa eivät kehitä kulttuurien välistä tietoisuutta, vaan henkilöllä pitää myös olla valmiuksia toisen kulttuurin kunnioittamiseen ja hyväksymiseen sekä tilaisuuksia osallistua sen toimintaan.⁶²

Hanvey (1979) on esittänyt, kuinka tiedostaminen etenee ja syvenee. Ensimmäisen vaiheen pinnallinen tietoisuus vieraan kulttuurin hyvin ilmeisistä piirteistä on peräisin turismista,

⁶² Listo-Alén 1993:158-159

kirjallisuudesta ja aikakauslehdistä. Tätä tietoa tulkitaan eksoottiseksi, omituiseksi ja uskomattomaksi. Seuraavan tason tietoisuus merkittävistä ja aavistuksenomaisista kulttuuripiirteistä, jotka eroavat selvästi omasta, edellyttää pitempiaikaista oleskelua vieraassa kulttuurissa. Tieto saadaan oleskelun aikana koetuista kulttuurien välisistä konfliktitilanteista ja se tulkitaan järjettömäksi, turhauttavaksi ja uskomattomaksi. Tästä seuraava vaihe on edellisen älyllinen analyysi, jolloin tulkintakin muuttuu tietoon perustuvaksi ja uskottavaksi. “Korkein” tietoisuuden taso saavutetaan elämällä toisessa kulttuurissa sen täysivaltaisena jäsenenä, jolloin tulkinta on uskottavaa ja omaan kokemukseen perustuvaa. Tällä tasolla henkilö kykenee näkemään oman kulttuurinsa vieraan silmin.⁶³

Kulttuurien välistä oppimisprosessia voidaan kuvata myös henkilön kypsymisenä etnosentrismistä eli oman kulttuurin keskeisyydestä etnorelatiivisuuteen eli erilaisten etnisten ryhmien välisen suhteellisuuden ymmärtämiseen. Kypsyminen tapahtuu, kun opitaan näkemään vieraiden kulttuurien edustajien maailmakuviin liittyviä eroja.⁶⁴ Hoopes (1981) esittää, kuinka kulttuurien välinen oppiminen etenee etnosentrismistä kohti bi- tai multikulturalismia. Etnosentristi pitää omaa kulttuuriaan muita parempana ja tekee selvät rajat meihin ja muihin. Ensimmäinen askel kohti multikulturalismia on muiden kulttuuristen muotojen tiedostaminen, josta on helppo edetä vieraiden ryhmien ominaisuuksien erittelyyn ja ymmärrykseen, että kulttuuri on monitahoinen kokonaisuus, jota voi ymmärtää paremmin järjellä kuin tunteella. Seuraavassa vaiheessa vieras kulttuuri hyväksytään vertaamalla sitä omaan ja eroavaisuuksia kunnioitetaan, jonka jälkeen toisen kulttuurin vahvat ja heikot puolet tunnistetaan ja sen erityisaspekteja arvostetaan. Tästä seuraa vieraan kulttuurin hyödyllisiltä tuntuvien asenteiden ja käyttäytymistapojen valikoiva tiedostamaton tai tiedostettu omaksuminen, joka johtaa pikku hiljaa uuteen kulttuuriin mukautumiseen ja sulautumiseen, jolloin henkilöstä tulee bi-kulturalistinen. Edellä esitetyistä vaiheista voivat jotkut jäädä väliin tai niitä ei saavuteta ollenkaan.⁶⁵ Mukautumisvaiheessa henkilö mukauttaa käyttäytymistään siten, että hän pystyy toimimaan ristiriidatta toisessa kulttuurissa, harjoittamaan roolileikkiä. Bi-kulturalistinen henkilö toimii kahden eri kulttuurin alueella kokien ne molemmat tärkeiksi ja osaksi omaa persoonallisuuttaan. Multikulturalismi saavutetaan, kun henkilö oppii kulttuurien välisen kommunikaation ja ihmissuhteiden perusteet ja soveltaa oppimaansa tuloksettaasti kohtaamiinsa uusiin kulttuureihin. Näistä mikään ei esiinny puhtaassa

⁶³ Hanvey 1979:46-56, lainaus Listo-Alén 1993:160

⁶⁴ Listo-Alén 1993: 162

muodossaan, vaan ne ovat lähinnä suuntaviivoja, joiden mukaisesti henkilöiden oppimisprosessi etenee ja ne realisoituvat etupäässä silloin, kun henkilö on itse vierailijan asemassa toisessa kulttuurissa.⁶⁶

1950 -luvulla otettiin käyttöön U-käyräteoria kuvaamaan vieraaseen kulttuuriin väliaikaisesti muuttavien sopeutumisen eri vaiheita, joiden mukaan sopeutuminen etenee kolmivaiheisesti. Lyhyesti esitettynä ensimmäisessä vaiheessa muuttaja kokee ihastusta ja optimismia uutta asuinmaataan kohtaan, seuraavassa vaiheessa masennusta, hämmennystä ja frustraatiota ja kolmannessa vaiheessa tyytyväisyyden ja luottamuksen tunteita uutta yhteiskuntaa kohtaan.⁶⁷ Vuonna 1960 Kalervo Oberg esitti kulttuurishokki -käsitteen kuvaamaan uuteen kulttuuriin saapumisen ja sopeutumisen mahdollista hämmennystä aiheuttavaa kokemusta. Sitä on käytetty laajalti kuvaamaan ulkomaan oleskelun vaikeuksia.⁶⁸ Kulttuurishokki käsitettä voidaan pitää U-käyräteorian keskeisimpänä vaiheena, jolloin uusi yhteiskunta tuntuu vaikealta hyväksyä omaksi elinympäristöksi. Käyttäytyminen ja asenteet, jotka kotimaassa ovat aivan tavallisia, eivät enää olekaan käyttökelpoisia, vaan ne saatetaan uuden kulttuurin taholta nähdä huonona käytöksenä⁶⁹. Tällaisia ovat jokapäiväiseen elämään liittyvät kontaktitilanteet kuten tervehtiminen, kaupassa ja viranomaisten luona asiointi jne.⁷⁰

Mitä pidempi maantieteellinen ja kulttuurinen välimatka lähtö- ja tulomaan välillä on, sitä suurempia ovat sopeutumisvaikeudet ja sitä todennäköisempää kulttuurishokki. Kulttuurishokki käsitteen tarkoitus on ilmaista, että uuden kulttuurin kokeminen on epämiellyttävä yllätys tai shokki osaksi, koska se on odottamatonta ja osaksi, koska se saattaa johtaa oman kulttuurin negatiiviseen arviointiin. Kulttuurishokissa oleva henkilö kokee rasittuneisuutta sopeutumiseen liittyvistä ponnistuksista johtuen, tappion ja menetyksen tuntemusta suhteessa ystäviin, ammattiin ja asemaan kotimaassa, kokemusta hyljätyn tulemisesta uuden kulttuurin ihmisten taholta, sekaannusta rooleissa, rooliodotuksissa, arvoissa ja oman identiteetin kokemisessa sekä kulttuurierojen tiedostamisen aiheuttamaa hämmennystä, ahdistusta ja vastenmielisyyttä sekä kykenemättömyyden ja osaamattomuuden

⁶⁵ Hoopes 1981: 10-38, lainaus Listo-Alén 1993: 161-162

⁶⁶ Listo-Alén 1993:162

⁶⁷ Furnham & Bochner 1986: 13. U-käyräteoriaa on yleisesti käytetty kuvaamaan melko lyhytaikaista (esim. vaihto-oppilasvuosi) ulkomaan oleskelua, kun taas akkulturaatio teoriana sopii paremmin vieraaseen maahan pysyvästi muuttaneisiin.

⁶⁸ Oberg 1960: 177-182, lainaus Furnham & Bochner 1986: 12, Furnham 1988: 45

⁶⁹ Brislin & Cushner & Cherrie & Yong 1986: 13

tuntemuksia uudessa ympäristössä.⁷¹ Euroopan sisällä muuttavalla ongelmat kohdistuvat yleensä uusiin rooleihin sekä identiteetti- ja itsetuntokysymyksiin⁷². Kulttuurishokkia voidaan pitää normaalina reaktiona uuteen kulttuuriin sopeutumisessa. Se syntyy, kun ihminen ei tunnista uudessa ympäristössä vanhoja sosiaalisen kanssakäymisen merkkejä ja symboleja, jotka esiintyvät jokapäiväisessä elämässä. Muutto uuteen kulttuuriin koetaan subjektiivisesti riippuen muuttajan sosio-ekonomisesta statuksesta, iästä ja koulutuksesta, muuton motiivista ja siitä, kuinka kauan maassa aiotaan oleskella.⁷³

Bochner ja Furnham (1986) esittävät, että väliaikaisesti vieraassa maassa oleskeleville tärkeintä ei olekaan sopeutua uuteen kulttuuriin vaan oppia sen huomattavimmat jokapäiväisessä elämässä esiintyvät piirteet. Jos tietää ja tuntee kulttuurin tavat ja osaa myös toimia niiden mukaisesti, voi olettaa, että kulttuurishokkia ei esiintyisi ollenkaan tai ainakin se olisi lievempi. Vierasta kulttuuria voi opetella niin kuin mitä tahansa, mutta usein "tieto" saattaa tuoda esiin vain kunkin kulttuurin eksoottisia puolia eikä niinkään käytännön ohjeita. Toinen tapa opetella vierasta kulttuuria on lähteä opiskelemaan sitä omasta kulttuurista käsin pyrkien tiedostamaan oman käyttäytymisen kulttuurisidonnaisuutta ja tätä kautta eroja kulttuurien välillä.⁷⁴ Ero akkulturaation ja kulttuurin opettelemisen välillä on se, että akkulturaatioteoria soveltuu paremmin pitkäaikaisia siirtolaisia tarkasteltaessa, kun taas lyhyempi aikaista oleskelua varten kulttuurinen oppiminen on käyttökelpoisempi vaihtoehto⁷⁵. Toisaalta kulttuurin opettelemista voi pitää akkulturaation yhtenä osana ja sitä helpottavana tekijänä.

3.4 SOPEUTUMINEN RANSKALAISEEN KULTTUURIIN

Ulkomaille muutto aiheuttaa kahden kulttuurin törmäyksen; uuden kulttuurin erilaiset tavat tulevat korostetusti esille ja vertailu "oman" ja "vieraan" välillä on lähes väistämätöntä. Alkukokemusten laatuun vaikuttaa, kuinka ulkomaihin on suhtautunut ennen muuttoa.

⁷⁰ Furnham & Bochner 1982: 159

⁷¹ Oberg 1960: 177-182, lainaus Furnham & Bochner 1986: 20, 47-48

⁷² Happonen 1992: 11

⁷³ Furnham & Bochner 1986: 48-55

⁷⁴ Furnham & Bochner 1986: 235-237

⁷⁵ Liebkind 1998, Ropon pro gradu -työn arvostelu

Ulkomaiden ihannointi ja Suomesta pakonomainen poispääsemisen tarve voi osoittaa vieraan maan paratiisiksi tai tuottaa pettymyksen todellisuuden ollessa toista kuin kuvitelmat. Jos suhtautuu ulkomaille muuttoon realistisesti, sopeutuminen on helpompaa. Aivan aluksi uusi maa voi tuntua eksoottiselta ja kiehtovalta kuin turistille, mutta käytännön asioiden hoitamisen myötä törmää niihin negatiivisiin asioihin, joihin turistina ei joudu tutustumaan.

“Kauheelta Siis tää näytti hienolta kaikki noi vuoret ja Voi miten ihanaa miten upean näköstä ja niin se olikin mut sitku lähti kotoota ulos nii ku tajus et kukaan ei ymmärrä mitään mun puheesta enkä minä ymmärrä niitten puheesta mitään ku mä en osannu ranskaa ja kukaan ei täällä puhu englantia niin tosi ankeeta oli alku ja ne vuoret rupes sitte ensin ne oli ihanat mut sitten ne rupes tunkee päälle ja ahistaa”

“Ne ensimmäiset viikot tais sanotaan ekat kuukaudetkin nii oli ihan semmosena turistina et kaikki oli ihan uutta et tietenk nää vuoret, nii olihan tää mieletöntä eksotiikkaa et siitä nautti ihan hirveesti ja sit just ku tää syksy vaa jatku semmosena lämpimänä Et kaikki niiku tälläset kivat asiat Mut sit tietenk ku se arki koitti ja sit mullakin oli sellaset suunnitelmat et mä oisin esim. töitä hakenu tai ainakin jatkanu opiskeluja ja sit kun yhtäkkii niiku huomas et ne suunnitelmat niiku kariutu yks toisensa jälkeen et huomas et okei en mä saa täältä töitä kun en mä osaa kieltä niiku ja sitte just se opiskeluki et okei ranskan kieltä yliopistolla, kun ne ranskan kurssit makso omaisuuden et sekin jäi siihen sitte”

Helposti oman kulttuurin tavat tuntuvat oikeammilta, koska ne ovat tuttuja ja sisäistettyjä. Toisaalta uusiin tapoihin opettelu antaa objektiivisemmän näkökannan kotimaahan, ja uuden asuinmaan tavat alkavat vähitellen tuntua tutuilta ja jopa paremmilta. Etäisyys lisää objektiivisuutta ja kriittisyyttä, vaikka kulttuurisista “aurinkolaseista” voikin olla vaikeaa ja tuskin välttämätöntäkään luopua; kaiken näkee vielä pitkään muuton jälkeen oman kulttuurin lähtökohdista käsin suodattuneena. Vieraassa kulttuurissa eläminen on tasapainoilua vanhan ja uuden välillä. Asioiden hoituminen eri tavalla ei tarkoita, että ne oikeasti hoidettaisiin huonommin - ainoastaan erilailla. Mitä enemmän pystyy sisäistämään ja hyväksymään uudet ja oudoilta tuntuvat menettelytavat, sitä helpompaa sopeutuminen on. Pitkä ulkomailla oleskelu voi kääntää tilanteen pääläelleen, Suomen tavat eivät tunnukaan enää omilta, koska ajan kuluessa ne ovat voineet muuttua tai sitten ei enää oikein muistakaan, miten toimittiin; joillakin kulttuurishokkia aiheuttaakin Suomeen lomalle palaaminen. Ulkomailla ollessa voi “aika kullata muistoja” kotimaasta, jolloin Suomen todellisuus ei vastaakaan muistoja.

“Se on avartanu mun maailmankuvaa tosi paljon Toisaalta Suomen näkee myös vähän kriittisestikin et osaa myös sitä puolta kattoo et helposti kun lähtee jonnekin ulkomaille ni tulee semmonen puolustusmekanismi et eihän nää osaa sitä eikä tätä ja kylhän tää oon tääl hoidettu (huonosti HH), mut ku se on se kulttuuriero, jos on koko elämänsä kasvanu jossain tietysssä kulttuurissa, niin senhän on omaksunu et meilhän on aina hoidettu tää asia näin Niin

jos jossain muualla tehdään eri tavalla ni totta kai se tuntuu et se on väärin et ei sitä niin voi tehdä, mut nyt tässä on siitä päässy sillä tavalla eroon että on ruvennu arvostaa tätä ranskalaistakin syysteemiä vaikka tää oliskin erilainen ja sit just taas nähdä myös et ei Suomi nyt kuitenkaan mikään ihan täydellinen maa oo et kyll sielläkin on puutteita ja just se et maassa maan tavalla mut kyl sekin on osaks semmosta sopeutumista ja opettelemista et oppii niiku hyväksyy sen maan missä asuu niin sen maan tavat”

Sopeutuminen ei ole prosessi, joka etenisi suoraviivaisesti kohti täydellistä sopeutumista. Yksi tutkittavista kutsuikin sitä vuoristoradaksi; ylä -ja alamäet seuraavat toisiaan. Mitä pidempään asuminen jatkuu, sitä sopeutuneempi on, mutta “takapakit” kuuluvat prosessiin. Vieraassa maassa asuminen vaatii enemmän kuin tutuissa ympyröissä pyöriminen; elämiseen kuluu yksinkertaisesti enemmän energiaa, kun joutuu käyttämään vierasta kieltä ja olemaan koko ajan valppaampana ympäristölle. Vie aikaa ennen kuin ulkopuolisuuden tunteesta pääsee eroon; tunne, että ympäristö hallitsee itseä, muuttuu tunteeksi, että itse hallitsee ympäristöä.

“Mun mielestä suhtautuminen Ranskaan ja koko oma olemisen tunne miltä tuntuu olla täällä on muuttunu selvästi sen kolmen vuoden aikana kuitenkin niin että niitä ylä -ja alamäkiä on koko ajan ja mielipiteet saattaa vaihdella aika yllättävänkin voimakkaasti mitä tulee siihen että tykkääkö olla täällä vai muuttasko mieluummin Suomeen. No joka tapauksessa nyt tällä hetkellä mä koen että me ollaan totuttu täällä asumiseen ja asiat on suhtkoht mukavasti hanskassa. Uusia asioita ei tuu enää vastaan sillä tavalla. Tuntuu että elämän on saamassa kohtuullisesti hallintaansa.”

Naisista kahdeksantoista ilmoitti sopeutuneensa elämään Ranskassa hyvin, huonosti tai välttävästi kolme. Vastauksilla ei ollut eroa puolison kansallisuuden mukaan.⁷⁶ Miehistä viisi oli sopeutunut hyvin ja yksi - vähiten maassa ollut - huonosti. Sopeutuminen ei tapahdu hetkessä ja sitä voi myös opetella. Mitä avoimemmin ja kriitikittömämmin suhtautuu uusiin asioihin, sitä helpompaa sopeutuminen on. Sopeutumisalttiuteen vaikuttaa henkilön persoonallisuus; sopeutumista helpottaa, jos pystyy hyväksymään asiat sellaisina, kuin ne ovat koko ajan niitä kritisoiatta. Tämä on kuitenkin helpommin sanottu kuin tehty, jos omassa elämässä todella on suuria ulkomailta asumisesta johtuvia epäkohtia.

“Sopeutumista nopeuttaa, kun lakkaa höpöttämästä lähiympäristölle että meillä Suomessa tämä asia tehtiin siten tai täten; erot kulttuureissa ovat yllättävän pieniä ja tavat oppii nopeasti ja kielen parissa vuodessa.”

⁷⁶ Valtakulttuuriin kuuluva puoliso edistää sopeutumista. (Tuomi-Nikula 1989: 164-165)

Ensimmäiseksi muuton jälkeen muuttaja joutuu yleensä tekemisiin ranskalaisen byrokratian kanssa, joka tunnetusti ei ole kovin sujuvaa, mikä monelle, erityisesti suomalaispariskunnille, oli aiheuttanut päänvaivaa. Jos puoliso on ranskalainen, joka yhteiskuntaan kuulumalla tuntee sen toimintavat, ei samanlaisia ongelmia välttämättä synny. Mitä pidemmän aikaa maassa on, sitä huomaamattomimmiksi erilaiset käytännöt yleensä muuttuvat. Voikin ehkä sanoa, että sitä sopeutuneempi, sisällä systeemissä on, mitä vähemmän ihmettelemistä löytää.

“Suurin vaikeus on ollut byrokratia ja siihen liittyvät paperit.”

“Juu kato ei kehtaa palvella. Se on mulle asia jonka mä oon täällä oopinu et jos mulle on sanottu että ei rouva ei rouva ni mä sanon että näkemiin ja meen kysyyn toiselta luukulta. Monta asiaa on selvinny tai semmosia on tullu mahdolliseksi että mä oon vaan pokkana mennu kysymään uudelleen ja jostain muualta et jos mulle sanotaan et ei rouva ei rouva niin mä hoidan sen asian. Täällä loppuu kuin seinään se palvelu jos herra tai rouva siellä ikkunan takana päättää että minä en nyt sitten tee enempää työtä minä en sinua enempää palvele se loppuu siihen. Ni mun mielestä se vaikka toisaalta mull on suomalaisuudessa häiritsee se semmonen jurous jöröys mutta se että palvellaan ja tehdään asiat yleensä hyvin eikä vähän sinne päin.”

“Viralliset muodollisuudet hoituvat täällä kovin eri tavalla kuin Suomessa ja niistä ja niiden kulusta oli välillä lähes mahdoton saada OIKEAA infoa. Eli infoa kyllä saa, mutta sen laatu riippuu kertojasta, päivästä ja säästä! Lisäksi tuntuu siltä, että on pikemminkin sääntö kuin poikkeus, että kerran hoidetun asian saa hoitaa pariin kertaan uudelleen. Äkkinäinen saattaa siinä eri suuntiin postitettavien lippujen ja lappujen sekä loputtomien kopion kopioiden paljoudessa hermostua. Niinpä kolme kuukautta maahan tuloni jälkeen olin hermoromahduksen partaalla, koska asioiden paljous, jotka Suomessa olin tottunut helposti pitämään kontrollissa ja järjestyksessä, ottivat vallan, enkä kerta kaikkiaan voinut niiden kulle tai kulkemattomuudelle mitään. Onneksi varoventtiili päässäni toimi ja vonksahdin kohti paikallista ajattelutapaa lakaten stressaamasta asioiden kulusta ja eräpäivistä.”

“Kaikissa infrastruktuureissa tai niiden puuttumisessa on tietty totuttelu-aika, joka aluksi raivostuttaa suomalaista kurinalaisuuteen tottunutta ihmistä, vähitellen se naurattaa ja muuttuu lopulta yhdentekeväksi.”

Yhtenä sopeutumisen “mittarina” voi pitää sitä, kuinka “normaaliksi” oman elämänsä tuntee. Normaalilla tarkoitan sitä, että elämä ei tunnu poikkeustilalta, vaan normaalilta arkiselta elämältä. Yleensä lyhyimmän aikaa maassa asuneet olivat saaneet elämänsä tuntumaan “normaalilta” huomattavasti lyhyemmän ajan kuluttua kuin maassa kauemmin asuneet. Tietenkään maassa lyhyemmän aikaa olleet eivät voi edes tietää, miltä tuntuu muutaman vuoden päästä. Alussahan aika menee paljolti käytännön asioiden järjestämiseen, ja kun ne on saanut hoidettua, on tietty “normaaliuden” tila jo tietenkään saavutettu. Toisaalta sopeutumiskyky on hyvin henkilökohtainen. Vastaajista kahdeksan ilmoitti elämänsä olleen “normaalina” heti tai pian, samoin kahdeksan ilmoitti siihen menneen kaksi vuotta ja yli kaksi vuotta ilmoitti neljä. Muutamat vastaajista ilmoittivat odottavansa sitä vielä. Tämän

perusteella voi päätellä, että noin kaksi vuotta kuluu siihen, kun elämä Ranskassa tuntuu yhtä “normaalilta” kuin elämä Suomessa ennen muuttoa. “Normaalin” elämäntilan saavuttamiseen vaikuttaa, onko maahan tullut jäädäkseen vai väliaikaisesti. Väliaikaisesti oleskelevalla saattaa olla pienemmät kriteerit sen suhteen, mikä on hyvää ja “normaalista” elämää uudessa maassa kuin henkilöllä, joka on tullut Ranskaan periaatteessa loppuelämäkseen, jolloin on ehkä lupakin odottaa enemmän. Tietenkin käsitys normaalista vaihtelee, mutta tarkoituksena olikin tiedustella jokaisen omaa “normaaliuden” saavuttamisen tunnetta, sitä, mikä itse kullekin tuntuu normaalilta.

Vaikka sopeutuminen uuteen kulttuurin olisi sujunut hyvin, voi ulkopuolisuuden tunne vaivata. Sopeutuminen ei tarkoita mahdollisimman ranskalaiseksi muuttamista; monet mainitsivat olevansa ylpeitä suomalaisuudestaan ja siihen liittyvästä mentaalista erilaisuudestaan. Varsinkin kielellinen ulkopuolisuus voi aluksi olla ahdistavaa ja turhauttavaa, kun mitään sanottua tai luettua ei ymmärrä eikä itseä saa ilmaistuksi. Toisilta suomalaisilta saadut neuvot ovat olleet monille tarpeen ja auttaneet sopeutumisessa ja “uuden elämän” alussa.

“Olen mielestäni sopeutunut hyvin ranskalaiseen elämäntyyliin, joskus voi tulla muukalaisen tunne, mutta koen sen normaaliksi, koska en ole täältä kotoisin.”

“Toisin sanoen tunnen selvästi olevani ulkopuolinen Ranskassa, mutta toisaalta olen siitä myös ylpeä.”

“Olen sopeutunut hyvin Ranskaan, mutta tietysti tunnen itseni muukalaiseksi, tai ainakin vierasmaalaiseksi. En usko, että koskaan ranskalaistuisin täysin, varsinkin, kun oma puolisoikin on suomalainen.”

“Kieli on minulle vielä vaikeata ja ehkä siksi tunnen joskus olevani ulkopuolinen.”

“Nuorena Ranskaan muuttooni vaikutti halu nähdä maailmaa, löytää elämään uusia ulottuvuuksia. Elämäni täällä on varmasti ollut paljon vaikeampaa (ammattillisesti - taloudellisesti) kuin Suomessa. Toisaalta sekä taloudelliset että henkiset sopeutumisvaikeudet ovat auttaneet minua löytämään itsestäni tyypillisiä suomalaisia voimavaroja: pitkäjänteisyys, sitkeys (sisu), maalaisjärki jne.”

“Nuorena ulkomaille muuttaessa kaikki uuden kokeminen on innostavaa ja erityisen mielenkiintoista. Kymmenen ensimmäistä ulkomaan vuottani olivat Marokossa ja siellä ystäväpiirini koostui suurimmaksi osaksi ranskalaisista. Siten Ranskaan muuttaessani minulla oli jo hyvä käsitys ranskalaisista elintavoista, joihin olin jo hyvin sopeutunut. Eri kulttuureihin tutustuminen on hyvin rikastuttavaa ja toivon löytäväni yhä edelleen uutta ja innostavaa myös Ranskan eri seutujen luonnosta ja ihmisistä.”

3.5 KIELITAITO AKKULTURAATION VÄLINEENÄ

Kunniakkaaseen suoriutumiseen arkielämän tilanteista ei pelkkä kielitaito riitä, vaan on hallittava tärkeimmät kieleen ja käyttäytymiseen liittyvät näkymättömät koodit. Akkulturaatioon kuuluu näiden sääntöjen oppiminen. Vieraaseen kulttuuriin sopeutumisessa ei kielellisesti välttämättä riitä, että osaa kielen säännöt ja puhuu sujuvasti. Kaikissa kielissä on tiettyjä kulttuuris-kielellisiä nyansseja, joita kulttuuriin kuulumaton ei voi tietää ja jotka oppii, jos oppii, vain elämällä kielen kulttuurissa. Alkuperäisasukkaalla nämä kielen kulttuuriset sidonnaisuudet tulevat luonnostaan.⁷⁷ Vierasta kieltä opetellessamme opimme sanaston ja kieliopin säännöt, mutta puhuessamme tätä kieltä noudatamme useimmiten oman kieleemme ja kulttuurimme viestintänormeja.⁷⁸

Kielitaidon arvioiminen on hyvin henkilökohtaista, toisilla on tiukemmat kriteerit omasta kielitaidostaan kuin toisilla. Täysin ranskan kielen taidottomia vastaajista oli muuttohetkellä puolet ja puolella vastaajista oli ainakin ranskan perusteet hallinnassaan. Osalla kielitaito oli jo muuttohetkellä varsin hyvä. Vastaushetkellä hyvänä kielitaitoaan piti vastaajista reilusti yli puolet, keskinkertaisena kolmannes ja välttävänä tai huonona muutama. Miehillä kielitaito oli huonoin muuttohetkellä, kun taas naisilla, joilla oli ranskalainen puoliso, kielitaito oli huomattavasti parempi, muutamat heistä olivatkin opiskelleet kieltä yliopistossa. Työssään ranskan kieltä ilmoitti käyttävänsä kahdeksantoista, englantia yhdeksän ja suomea kolme. Kaikki miehet työskentelivät yrityksissä tai yhteisöissä, joissa ainakin toinen virallinen kieli on englanti tai ne ovat muuten kansainvälisiä. Miehillä yhtä lukuunottamatta ranskan kielen taito olikin olematon muuttohetkellä. Kotonaan etupäässä suomea puhui vastaajista seitsemäntoista, ranskaa kaksitoista. Ranskalaisten puolisoitten kanssa elävät puhuivat ranskaa, monet ilmoittivat kuitenkin puhuvansa lapsilleen suomea. Suomalaiset puhuivat tietenkin keskenään suomea.

Sopeutumisen suurimpana esteenä tai vähintään hidasteena voi pitää kielitaidottomuutta varsinkin Ranskassa, jossa englannilla toimeentuleminen ei ole itsestäänselvyys. Suomalaiset luulevat usein, että englannilla pärjää maassa kuin maassa. Ainakin Ranskan kohdalla se on

⁷⁷ Lehtonen 1993:39, 162; Tuomi-Nikula 1989:142; Admiral & Lipiansky 1989:97; Björklund 1998:130; Kristeva 1992:24

⁷⁸ Harris & Moran 1979:1-24, lainaus Rusanen 1993: 39. Tästä esimerkkinä voisi kertoa sen suomalaisiin hyviin tapoihin itsestään selvänä kuuluvan ruuasta kiittämisen, jonka ranskalainen kokee loukkauksena.

harhaluulo lukuunottamatta suurimpia turistiryisiä, joissa niissäkin palvelu saattaa olla “väärällä” kielellä nihkeämpää. Ranskalaiseen mentaliteettiin kuuluu oman superioriteetin korostaminen kärjistetyksi tyyliin “Ranska ja ranskalaiset ovat maailman parhaita joka asiassa”. Tämä pätee myös kieleen; jos ranskalainen englantia sattuisi puhumaankin, periaatteena voi pitää erityisesti virallisissa yhteyksissä, ettei hän sitä puhu Ranskan maaperällä oltaessa, jos hän huomaa toisen puhuvan sitä paremmin. Jos kieltä osaa edes jonkin verran, ei samanlaisia kielitaidottomuudesta johtuvia vaikeuksia kohtaa niin paljon.

“En osannut ollenkaan ranskaa tänne muuttaessani, joten kielivaikeus osoittautui suuremmaksi ongelmaksi, mitä ennakkoon pelkäsin.”

“Alku oli hankalaa johtuen ranskan kielen osaamattomuudesta. Tunsin olevani täysin eristyksissä ympäröivästä maailmasta. Kielitaidon karttumisen myötä (n. 1 vuosi) tunsin, että olen ottamassa tilanteen hallintaani. Nyt tunnen, että minä pärjään kyllä.”

“Suurimpana haasteena ja vaikeutena muuttaessani oli kielitaidottomuus. Käytännön asioiden hoito oli täten erittäin hankalaa, sillä yhteistä kieltä ei tahtonut löytyä. Tosin oma asenne ja positiivisuus auttoivat voittoon hankalissakin tilanteissa.”

“Ensimmäisten parin vuoden aikana en nähnyt tässä maassa juuri mitään hyvää. Oli shokki, kun asiat eivät hoituneetkaan yhtä sujuvasti kuin Suomessa...enkä saanut itseäni ymmärretyksi, kun kukaan ei puhunutkaan englantia enkä minä ranskaa. Kun opin kielen, Ranskan maa ja asiat muutenkin ovat avartuneet. Selvittyäni kahden vuoden “kriisistä”, huomaan, että tässä maassa ovat toiset asiat jopa paremmin kuin Suomessa. Ehkä omalta osaltaan sopeutumistani on helpottanut se, että olen naimisissa suomalaisen kanssa, ns. päivittäiset rutiinit eivät ole muuttuneet, ja kummallakin lähtötilanne on ollut sama.”

Kielen osaamattomuus saattaa kaiken muun ohella aiheuttaa eristäytyneisyyden tunnetta ja jopa vihamielisyyttä uutta asuinmaata kohtaan. Ilman kieltä vieraassa kulttuurissa pelkästään kodin ulkopuolisten arkipäivän rutiinien hoitaminen voi olla turhauttavaa ja hankalaa. Toisaalta kielitaidon kartuttaminen on suhteellisen helppoa, jos vain motivaatiota löytyy. Kieltä oppii väkisininkin elämällä vieraskielisessä kulttuurissa, kunhan vain ei erakoidu kotiin Suomi -ikävä potemaan. Kielitaidon saaminen tasolle, jossa jokapäiväisten asioiden hoito sujuu ongelmitta, avaa ovet laajemmalle kulttuuriselle sopeutumiselle.

4. SUOMALAISUUS JA ETNINEN IDENTITEETTI

Yleisesti määriteltynä etninen ryhmä on laajemman yhteisön osa, jonka jäseniä he itse tai muut⁷⁹ pitävät samasta alkuperästä lähteneinä, jakavan tärkeitä yhteisen kulttuurin muotoja ja jotka osallistuvat yhteisiin aktiviteetteihin, missä yhteinen alkuperä ja kulttuuri ovat määrääviä tekijöitä. Etnisen ryhmän määritelmällä on kolme sisältöä: ensinnäkin ryhmä nähdään yhteiskunnassa erilaisena kielen, uskonnon, rodun, alkuperämaan ja sen kulttuurin perusteella, toiseksi ryhmän jäsenet pitävät myös itse itseään erilaisina ja kolmanneksi he osallistuvat erilaisiin toimintoihin, jotka perustuvat heidän yhteiseen alkuperäänsä ja kulttuuriinsa.⁸⁰ Kansatieteellisen näkökulman mukaan etnisen ryhmän ominaisuuksia ovat endogaamisuus, yhteiset arvot ja normit, kommunikaatio- ja vuorovaikutusverkosto sekä samastuminen omaan ryhmään. Etnisyys on ulkoisten määritelmien lisäksi subjektiivista kuulumista tiettyyn ryhmään. Etnisyys on kuitenkin sosiaalinen ilmiö, ja se on yleensä esitetty ryhmän eikä yksilön ominaisuutena.⁸¹ Allardtin ja Starckin (1981) mukaan etnisyyttä ei voi määritellä sen tarkemmin kuin, että etnisen ryhmän jäsenet polveutuvat samoista alkulähteistä, samastuvat ryhmäänsä ja osoittavat tiettyjä yhteisiä kulttuuripiirteitä.⁸² Lyhyesti sanottuna etnisyyttä on tietoisuutta omasta kulttuurista⁸³.

Eriksonin (1975) mukaan identiteetti on yksilön kokemaa jatkuvaa samankaltaisuutta itsensä suhteen ja jatkuvaa samankaltaisen olemuksen jakamista toisten kanssa. Tämän mukaan yksilö on sama henkilö menneisyydessä, nyt ja tulevaisuudessa⁸⁴. Identiteetti on sekä subjektiivista että objektiivista itsen havainnoimista. Usein ihmiset pyrkivät siihen, että omat käsitykset itsestä vastaisivat muiden käsityksiä. Täten identiteetti ei ole staattinen ja muuttumaton⁸⁵. Identiteetti on yksilön tai ryhmän ainutlaatuista erilaisuutta⁸⁶. Etninen

⁷⁹ ks. Berry 1992:294; Peterson Royce 1982: 184

⁸⁰ Yinger 1994: 3-4, De Vos 1982: 3-9; ks. myös Nash 1989: 5-6, 14, joka lisää etnisyyden määritelmään ed. lisäksi tietyn ruumiin rakenteen, uskonnon ja kansallisuuden.

⁸¹ Barth 1969: 9-38, lainaus Liebkind 1988:37, Nygren 1988:12 ja Sintonen 1999: 130 sekä Barth 1969 (1996: 75-82)

⁸² Allardt & Starck 1981, lainaus Liebkind 1988: 38

⁸³ Sarmela 1996: 21

⁸⁴ Erikson 1975, lainaus Happonen 1992: 12

⁸⁵ Liebkind 1988: 64, ks. myös Epstein 1978: 109

identiteetti on ennen kaikkea subjektiivista kuulumista ja lojaalisuutta omaa etnistä ryhmää kohtaan. Se ei kuitenkaan ole pelkästään sitä, miksi itsensä tuntee, vaan myös sitä miten muut toisen etnisyyden näkevät⁸⁷. Etnisestä identiteetistä tulee identifioitumiskohteena tärkeä silloin, kun se koetaan uhatuksi⁸⁸. Tällainen tyypillinen tilanne on siirtolaisuus, jolloin väistämättä oma etninen tausta nousee esille sosiaalisen elämän käytännöissä kuten ajattelussa ja kielen käytössä⁸⁹ kulttuuriltaan ja tavoiltaan erilaisessa ympäristössä. Vain silloin, kun kulttuurisia eroja pidetään tärkeinä ja sosiaalisesti relevantteina, on sosiaalisilla suhteilla etninen elementtinsä⁹⁰. Siirtolaisuudessa henkilö tulee usein määrittelyksi ryhmäominaisuuksiensa eikä henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella⁹¹. Tällaisessa tilanteessa henkilökohtainen ja sosiaalinen identiteetti saattavat olla ristiriidassa keskenään⁹². Identiteetti on yksilölle ominaista mutta myös kollektiivista. Kansallinen tai etninen identiteetti on sekä yksilöllistä että kollektiivista, mutta sen ilmeneminen erilaisina representaatioina ja niiden ylläpitäminen on luonteeltaan enemmän kollektiivista. Identiteetillä on sisältö, esimerkiksi suomalaisuus, ja arvo, esimerkiksi suomalaisuuden arvokkuus⁹³. Eri tilanteissa identiteetin arvo voi olla eriasteinen; siirtolaisuudessa suomalaisuuden arvo on ehkä korkeampi tai ainakin erilainen, koska se ei enää ole niin itsestään selvää, kuin sen arvo Suomessa asuville suomalaisille.

Kulttuuri kuvaa sosiaalisen tai etnisen ryhmän elämäntapaa: tapaa tuntea, toimia tai ajatella, suhdetta luontoon, ihmiseen, tekniikkaan ja taiteeseen. Kulttuuri käsittää sekä varsinaisen käyttäytymisen että sosiaaliset representaatiot ja mallit, jotka niitä ohjaavat, kuten erilaiset arvojärjestelmät, ideologiat ja sosiaaliset normit. Etninen tai kansallinen identiteetti on erilaisuuden kokemista muista ryhmistä mutta samaan aikaan yhteenkuulumisen tunnetta oman ryhmän jäsenten kanssa. Kulttuurinen identiteetti nojautuu objektiivisiin seikkoihin kuten historialliseen perintöön, poliittisiin puitteisiin, etniseen alkuperään, perinteisiin tapoihin, kieleen, uskontoon. Mutta se perustuu myös subjektiivisiin elementteihin, jotka ovat sisäänkirjoitettuna yhteisön jäsenten tietoisuudessa. Se on olemassa sosiaalisten representaatioiden muodossa, jotka sallivat yhteisön määrittellä ja muodostaa itsensä

⁸⁶ Devereux 1982: 142

⁸⁷ De Vos 1982:3, 374

⁸⁸ Eriksen 1993: 76, myös Liebkind 1988

⁸⁹ Billig 1995: 8

⁹⁰ Eriksen 1993: 12

⁹¹ Virta 1991, lainaus Mäenpää 1994: 24

⁹² Hogg & Abrams 1988, lainaus Mäenpää 1994: 14-15

tunnetuksi toisten kautta erottautumalla niistä.⁹⁴ Etnisyys merkitsee kulttuurista erottautumista, identiteetti on aina samanlaisuuden ja erottautumisen dialektiikkaa. Etnisyys on kulttuurista perustuen jaettuihin merkityksiin, mutta se on tuotettu ja uusinnettu sosiaalisessa kanssakäymisessä. Etnisyys sosiaalisen identiteetin osana on sekä yksilöllistä että yhteisöllistä, sekä sisältä että ulkoa päin määrittyvää. Yksilön tunne etnisestä jäsenyydestä sisäistetään varhaisessa sosialisatiossa muiden etnisyyden merkitysijöiden, kuten kielen, uskonnon, ruumiin kielen jne. kanssa. Tässä mielessä identiteetti on emotionaalinen ja psykologinen yksilön yhtenäisyyttä ja turvaa luova rakennelma, näin myös etnisyys voi muodostua yhdeksi sen osaksi. Opimme keitä olemme, koska muut kertovat sen meille. Tällä tavoin myös etninen identiteetti sisäistetään.⁹⁵ Henkilö voi myös tuntea kuuluvansa kahteen tai useampaan etniseen ryhmään⁹⁶, kuten esimerkiksi silloin, kun henkilö on asunut ulkomailla lähes koko ikänsä, mutta tuntee silti yhteenkuuluvuutta synnyinmaansa asukkaiden kanssa. Kansallisuus tai etninen identiteetti on abstraktia jokapäiväisessä elämässä, mutta se on kuitenkin läsnä arkipäivän diskurssissa, jonka otamme annettuna⁹⁷.

Muista kulttuureista on ennakkoluuloja ja stereotypioita, joiden tarkoituksena on erojen tekeminen kulttuuristen ryhmien välille⁹⁸. Maahanmuutto on usein ristiriidassa maasta saatuun eksoottiseen paljolti turismiin perustuvaan mielikuvaan. Kulttuurien välisessä kohtaamisessa eri kulttuuriin kuuluvan henkilön tai kansan tunnistaminen samalla kertaa samanlaiseksi ja erilaiseksi tarkoittaa omien arvojen uudelleenarviointia ja suhteuttamista omaan ja toisen lähtökulttuuriin.⁹⁹ Uudet vaikutteet saavat epäilemään luottamustaan elämäntapaansa ja ajatusmaailmaansa; arvot, joihin on tottunut eivät vaikutakaan enää niin itsestään selviltä ja korvaamattomilta.¹⁰⁰ Toisia kulttuureita katsoo aina omista subjektiivisista kulttuurisista lähtökohdistaan käsin eikä toisia kulttuureja pysty objektiivisesti arvostelemaan ilman, että on tietoinen omista ja toisten lähtökohdista. Vaikka kulttuureissa on erilaisuuksia, on niissä myös samanlaisuuksia; tämän myöntäminen helpottaa kanssakäymistä. Kulttuurisella identiteetillä on rauhoittava rooli: se antaa luvan kätkeytyä oman kulttuurisen perinteen tai ideologian taakse ja muodostaa järkeistäviä selityksiä sille, että toinen kulttuuri tuntuu vaikealta

⁹³ esim. Liebkind 1988, lainaus Mäenpää 1994: 15-16

⁹⁴ Admiral & Lipiansky 1989: 8-10

⁹⁵ Jenkins 1997: 13-14, 40-59, 165, ks. myös Hogg & Abrams 1988, lainaus Billig 1995: 66

⁹⁶ Liebkind 1988, lainaus Mäenpää 1994: 17

⁹⁷ Billig 1995. 126

⁹⁸ Nash 1989: 10-11

⁹⁹ Admiral & Lipiansky 1989: 140-142

ymmärtää. Monikulttuurisissa kohtaamisissa yksilöllä on tapana usein liioitella ulkomaalaisen ja samanmaalaisen eroja, hänellä on enemmän stereotyyppinen¹⁰¹ mielikuva ulkomaalaisesta kuin omasta kulttuuristaan, joka on hänelle tuttu. Yksilön havaitseminen kuuluvaksi tiettyyn kategoriaan tuo mukanaan piirteet ja korostaa niitä, jotka erottavat sen kategorian siitä, johon subjekti itse kuuluu.¹⁰² Ajatukset kulttuurien suurista eroavaisuuksista murenevät vähitellen, kun henkilö huomaa vieraan kulttuurin edustajan kanssa yhdenmukaisuutta ja saman kulttuurin edustajan kanssa erilaisuutta.¹⁰³ Siirtolaiset kokevat sekä ulkoista että sisäistä muukalaisuutta: ulkoista, koska ovat ulkoisesti erilaisia kuin muut; sisäistä, koska näkevät itsensä uudessa valossa, toisesta näkökulmasta.¹⁰⁴

Akkulturaatioprosessissa oman kansallisen identiteetin suhde valtakulttuuriin muuttuu. Alussa ihminen tuntee itsestäänselvästi kuuluvansa lähtökulttuuriinsa, mutta vähitellen identiteetti muotoutuu tai rakentuu uudelleen käsittäen aineksia sekä uudesta että vanhasta kulttuurista.¹⁰⁵ Uuden identiteetin omaksumismahdollisuudet ovat käytännössä rajalliset, ja kansallinen ryhmäidentiteetti on usein tärkeä, ellei vaihtoehtona asuinmaan tarjoamille identifioitumismahdollisuuksille, niin ainakin niiden täydentäjänä. Tunnetasolla ryhmäsiteet kiteytyvät usein erilaisiin avainsymboleihin, joiden avulla siirtolaiset erottuvat asuinmaan väestöstä, ne toimivat myös puolustusmekanismina valtakulttuuriin sulautumista vastaan, jolloin omia perinteitä ja tapoja saatetaan jopa korostaa niin paljon, että se vaikuttaa hätävarjelen liioittelemiselta. Avainsymbolit ulottuvat organisoidusta aktiivisesta kulttuuritoiminnasta jokapäiväisen elämän pieniin yksityiskohtiin. Ne voivat olla tapoja, harrastuksia tai tilaisuuksia, paikkoja tai esineitä, joihin liittyy suuri arvolataus muistomerkeistä kodin pikkuesineisiin. Ne jäsentävät tilaa ja aikaa luoden tuttuja ja turvallisia "kiintopisteitä" toimintaympäristöön. Avainsymbolit ovat olennainen osa siirtolaisten arkielämää ja projekteja. Siirtolainen ympäröi itsensä tavalla tai toisella pienillä paloilla vanhasta kotimaastaan, esineillä tai kulttuuritavoilla esim. juhlapyhien viettämisellä korostuneemmin kuin kotimaassaan. Ruokakulttuuri on myös tärkeä osa kulttuurista identiteettiä. Ulkосуomalaisyhteisön toimintaan osallistumisen lisäksi suomalaista

¹⁰⁰ Duyckaerts 1994: 26-27

¹⁰¹ Stereotyyppit esittävät esim. tietyn maalaisista ihmisistä yhden ominaisuuden, joka leimaa kaikkia sen maalaisia. (Peterson Royce 1982: 158)

¹⁰² Admiral & Lipiansky 1989: 149, 205

¹⁰³ Duyckaerts 1994: 30

¹⁰⁴ Benmayor & Skotnes 1994: 39

¹⁰⁵ Berry 1992: 283

identiteettiä vahvistaa yhteydenpito Suomeen, siellä vierailut ja tiedotusvälineiden seuraaminen.¹⁰⁶ Vieraassa kulttuuriympäristössä alkuperäisen kulttuuri-identiteetin säilyminen ei ole itsestäänselvyys. Sen ylläpitämiseksi tarvitaan identiteettikanavia, kuten instituutioita, informaatiolähteitä, fyysisen kulttuurin elementtejä ja henkilöitä, jotka vahvistavat yksilön tietoisuutta omasta etnisestä identiteetistään. Jos identiteettikanavia ei ole tarjolla, on kysymyksessä identiteettikynnys, joka voi olla passiivinen silloin, kun henkilö ei tiedä em. olemassaolosta, tai aktiivinen, jos esim. sosiaaliset siteet kotimaahan ovat katkenneet.¹⁰⁷ Kulttuuriryhmien omaa identiteettiä voidaan vahvistaa eri tavoin. Mitä enemmän ihminen kuulee omaa kieltään ja kokee omaa kulttuuriaan ympärillään, sitä enemmän hän saa vahvistusta omalle kulttuuri-identiteetilleen. Enemmistö-kulttuurin jäsenet kokevat oman kulttuurinsa ympärillään kaiken aikaa, sillä kaikki yhteiskunnan laitokset ovat tämän kulttuurin tuotteita.¹⁰⁸

4.1 SUOMALAISUUS RANSKASSA

Ranskassa asuville suomalaisille tärkeänä identiteettikanavana toimivat Suomen vierailut ja yhteydenpito Suomessa asuviin ystäviin ja sukulaisiin. Lähes kaikki kävivät Suomessa lähinnä lomailmassa kerran tai kaksi vuodessa. Keskimääräinen Suomessa oleskeluaika oli kahdesta viikosta kuukauteen. Muutamat viettivät Suomessa aikaa jopa useita kuukausia vuodessa. Kaikki pitivät tiiviisti yhteyksiä Suomeen lähinnä perheeseen ja ystäviin. Myös Suomen ajankohtaisia tapahtumia seurataan; lehdistä tietoja hankki yli parikymmentä vastaajista, näistä mainituin oli Helsingin Sanomien sunnuntainumero, uutena mediana Internet oli myös saavuttanut suosiotaan tutkittavien keskuudessa; monet käyttivät sähköpostia yhteyksien pitämiseen Suomeen.

Ulkomaalaisena vieraassa kulttuurissa elämisen myötä oman suomalaisuuden kokeminen muuttuu, ympärillä olevat ihmiset eivät olekaan saman kulttuurisen taustan omaavia, jolloin oman kansallisen identiteetin tiedostaminen voi nousta pintaan. Suomessa asuessa suomalaisen suomalaisuus on jokapäiväistä kaikissa ja kaikkialla olevaa. Se on niin itsestään

¹⁰⁶ Björklund 1998: 138-139, 180-181, 193; Tuomi-Nikula 1989: 68; ks. myös Nash 1989: 159

¹⁰⁷ Tuomi-Nikula 1989: 18

¹⁰⁸ Liebkind 1988: 58

selvää ja hyväksyttyä, kuitenkin näkymätöntä meille itsellemme. Esiin siitä nousevat suuret asiat kuten itsenäisyys, joillekin menestys urheilussa jne. Ulkomailla asuessa suomalaisuus on näiden lisäksi pieniä yksityiskohtia, asioita, jotka huomaa tekevänsä tai ajattelevansa eri tavalla kuin muut.

“Huomaa kuinka on eläny ja asunu sen oman kulttuurin kätkössä ja sitten silmät avautuu et sitä huomaa miten sitä hämmästyttävää kaikkea tällaisia pieniä asioita.”

“Ensinnäkin suhde kotimaahan niin ennen Ranskaan tuloa oli niin itsestään selvää olla suomalainen, ettei sitä omaa patriotismia nähnyt taikka sitten sitä ei ollut.”

“No täällä asumisen myötä ja varmasti kypsymisen ja elämäkokemusten kautta et mä voin sanoa et varmaan on maailmankuva laajentunu ja on tullu suvaitsevaisemmaksi ja tota ei näe asioita niiku niin suppeasta näkökulmasta et Suomi on maailman paras paikka tai Ranska on maailman paras paikka vaan et näkee sitä vähän et täällä on näin mut ehkä jossakin muualla on toisella tavalla ja joka puolella on hyviä ja huonoja puolia.”

Vaikka toiset eivät tuokaan omaa suomalaisuuttaan mitenkään erikoisemmin esille, toiset tekevät sitä tietoisesti.

“Voi täällä sitä vasta tosisuomalaisia ollaan. Rintarottingilla ollaan aina tilaisuuden tullen Suomea ja suomalaisia kehumassa.”

Suomalaispareilla suomalaisuus säilyy helposti kotioloissa, samoja perinteitä noudattaen. Tosin myös suomalais-ranskalaisissa kodeissa ilmoitettiin noudatettavan kummankin kulttuurin perinteitä ja tapoja. Suomalaisuus tulee esille näkyvimmin kielen kautta; suomalaiset puhuvat keskenään suomea, myös ranskalaisen kanssa elävistä monet ilmoittivat puhuvansa lapsilleen suomea. Suomalaisuutta tuodaan esille konkreettisilla asioilla kuten ruuilla, juhlapyhien viettämisellä suomalaisittain, Suomi -tarralla autossa jne. Lähes kaikki vastasivat kertovansa Suomesta varsinkin, kun joku kysyy, mistä on kotoisin ja sanoivat olevansa suomalaisia olemalla oma itsensä. Suomalainen kulttuuritausta tulee esille myös asenteissa ja mielipiteissä esimerkiksi *“Ranskassa minut luokitellaan feministiksi, koska vaadin tasa-arvoa”*.

Käsitys kodista on laaja. Se voi olla oma asunto mutta myös asuinseutu tai jopa maa. Koti ei ole pelkästään fyysinen asuinpaikka, vaan se on myös psykologinen tila. Vie aikaa ennen kuin uusi asunto muuttuu kodiksi puhumattakaan uudesta maasta. Suomen ilmoitti edelleen

kodikseen kuusi. Perusteluina tälle mainittiin mm. *“perhesuhteet, pitkä asuminen”*, *“pitkä Suomessa oleskeluaika vuodessa”*, *“Suomi on synnyinmaa”*, syiksi mainittiin myös Ranskassa asumisen väliaikaisuus tai sen toistaiseksi lyhyt kesto. Ranskan ilmoitti kodikseen kolme perusteluinaan *“perheeni on Ranskassa, tuntuu enemmän kodilta 10 vuoden poissaolon jälkeen”*, *“täällä on oma koti, Suomessa olen muiden nurkissa”* sekä *“kotimme on täällä, paljon ystäviä ja sosiaaliturva”*. Suurin osa vastaajista ilmoitti kodikseen molemmat. Perusteluina käytettiin perhesuhteita kummassakin maassa, *“Suomi on kotimaa, mutta Ranskassa on oma koti”*, *“molemmissa tunnen olevani kylässä, koti siellä, missä satun olemaan”* ja *“siirtolaisen ikuinen ongelma”*. Saman tapaisilla perusteilla neljä ilmoitti, että heidän *“kotinsa”* ei ole kummassakaan maassa, *“Ranska on yhä hyvästä sopeutumisesta huolimatta ‘ulkomaa’, Suomi taas kovasti muuttunut lähdestäni”*, *“toisaalta molemmat ja en kumpaakaan, en ole enää mistään kotoisin”*. Toisille koti on konkreettinen asuinpaikka, toisille enemmänkin tunnepitoinen kokonaisuus, joka käsittää monia ulottuvuuksia. Ulkomailla asuminen saattaa kyseenalaistaa kodin käsitteen, koti saattaakin olla toisessa maassa kuin varsinainen asuinpaikka, mikä voi olla syynä juurettomuuden tunteeseen. Toiset tuntevat juuriensa olevan vahvasti Suomessa, vaikka koti -ja asuinmaa onkin muuttunut.

“Se eka vuosi et jos me ois ensimmäisen vuoden aikana käyty Suomessa ni mä oisin jääny sinne mä en ois tullu takasin Et me puoltoista vuotta oltiin täällä ennen ku mentiin Suomeen ja sit oltiin kuus viikkoo ja ku me tultiin sieltä tänne ni ihanaa oli tulla niiku kotiin”

Suomalaispareille ja- myös naisille Ranskassa asumista voi ainakin aluksi pitää eräänlaisena seikkailuna, uusien kokemusten hakemisena ja tietynlaisena pakotettuna itsensä kehittämisenä uudessa elämäntilanteessa. Ulkomailla asuminen ja yleensäkin elämäkokemuksen karttuminen muuttaa ihmistä - ulkomailla asuminen yleensä suvaitsevammaksi, ja eläminen ulkomaalaisen asemassa kiinni yhteiskunnassa muttei välttämättä sen täysivaltaisena jäsenenä avartaa. Kuten Kristeva (1992) kirjoittaa: *“Toisen, muukalaisen kanssa eläminen tuo etemme mahdollisuuden olla - tai ei olla - toinen. Kyseessä ei ole pelkästään humanistinen taitomme hyväksyä toinen vaan hänen asemassaan oleminen, mikä merkitsee oman itsen ajattelemista ja tekemistä toiseksi itselle”*¹⁰⁹. Omassa maassaan on osa systeemiä niin, ettei sitä itse välttämättä tajuakaan. Vieraassa maassa on aluksi sen

¹⁰⁹ Kristeva 1992: 23

ulkopuolella ja vie aikaa päästä sen sisälle; parhaat keinot siihen ovat kielen osaaminen ja kodin ulkopuolinen aktiviteetti.

“Ajan myötä olen oppinut hyväksymään ja jopa hieman ymmärtämäänkin ranskalaista elämänmenoa. Mutta asenteiltani ja elämäntyylyiltäni pysyn kyllä suomalaisena. Täällä eläminen on varmasti lisännyt kärsivällisyyttäni ja suvaitsevaisuuttani. Haluan ottaa tästä viinien ja juustojen ikivanhan kulttuurin maasta irti sen minkä pystyn omaksumaan tulematta silti ranskalaiseksi.”

“Lähdin alunperin Ranskaan odottamatta mitään erikoista, ja kaikki, mitä olen kokenut, on ollut voittopuolisesti positiivista. Asuminen ulkomailla on laajentanut maailmankatsomusta, antanut toisen näkökulman asioihin ja kotimaatakin katsoo nykyään eri tavalla. Sopeutuminen lähtee kai pohjimmiltaan ihmisestä itsestään, on paljon niitäkin, jotka eivät sopeudu koskaan, eivät löydä paikkaansa ‘uudessa elämässä’ ja ikävöivät koko ajan kotimaahan.”

Ulkomailla asuessa ei aina välttämättä niinkään kaipaa Suomeen fyysisesti olemaan, vaan enemmänkin kaipauksen kohteet ovat konkreettisia asioita tai tietynlaista mentaliteettia. Suurin osa vastaajista ilmoitti kaipaavansa Suomesta sukulaisiaan ja ystäviään. Myös luontoon liittyvät kaipauksen kohteet kuten kesäyöt, kovat pakkaset, puhtaus, järvimaisemat, koivumetsät, lumi, hiljaisuus, väljyys, vuodenajat, olivat yleisiä. Myös erilaisia Suomelle tyypillisiä ruokia kuten ruisleipää, salmiakkia, HK:n sinistä ja piimää kaipasi muutama. Oleskelu ulkomailla saa näkemään kotimaan hyvät ja huonot puolet eri tavalla. Niitä ei välttämättä ole aikaisemmin tullut edes ajatelleeksi. Erilaiset yhteiskuntaan ja ihmisten käyttäytymiseen ja mentaliteettiin liittyvät kaipaukset kuten *“yhteiskunnan vilpittömyys”*, *“nopea virka-asioden hoito puhelimitse”*, *“rehellisyys ja suoruus (puheissa ja teoissa), naisen kehittynyt asema”*, *“pragmaattisuus ja ulospäinsuuntautuneisuus”* (!), *“käytännön asioiden hoitamisen helppous”*, *“rationaalinen ajattelu”* ja *“luotettavuus”* mainittiin. Edellä mainitut seikat eivät anna kovin ruusuista kuvaa ranskalaisista, mutta kulttuurin ulkopuolelta tulleelle ne aiheuttavat ihmetystä ja ärsytystä, kun omassa suomalaisessa kulttuurissa on tottunut toisenlaisiin tapoihin. Vastaajista reilu kaksikymmentä suhtautuu kuitenkin Ranskaan ja siellä asumiseen positiivisesti, ainoastaan yksi suhtautuu kielteisesti ja muutama neutraalisti. Ne, joiden asenne Ranskaa ja siellä asumista kohtaan on positiivinen, ovat joko sopeutuneet sinne hyvin tai ovat ainakin halukkaita sopeutumaan. Kielteinen suhtautuminen ilmentää sopeutumattomuutta tai haluttomuutta sopeutua.

Samastuminen suomalaisuuteen liittyy aina joihinkin ihmisiä ja heidän ominaisuuksiaan, keskinäisiä käytäntöjään, esineitään, elämänilmiöitä, luontoa ja yhteiskuntaa koskeviin representaatioihin. Suomalaisuus on kulttuuris-yhteiskunnallinen merkitysjärjestelmä, joka

ilmaistaan representaatioina, joissa erilaisia ihmisten elämänalueiden ilmiöitä liitetään osaksi “suomalaisuuden” vaihtelevia kokonaisuuksia. Suomalaisuutta käytetään myös suomalaista identiteettiä tuottavan eksplisiittisen merkitysjärjestelmän osana, jonka tavoitteena on luoda raja meidän ja muiden välille. Suomalaisella identiteetillä voidaan tarkoittaa yhtäältä yksilöt ylittävää kollektiivisen kokonaisuuden kulttuurista identiteettiä, yleistä merkitysjärjestelmää, ja toisaalta yksilön suhdetta noihin yleisiin merkityksiin eli heidän identifioitumistaan kansakunnan osaksi. Kansallisesta identiteetistä puhuttaessa viitataan yleisimmin edelliseen tasoon eli kollektiivisen tason symbolimaailmaan, joka ei suoranaisesti riipu yksittäisten jäsenten samastumisesta. Kansalliset kulttuurit luovat identiteettejä tuottamalla merkityksiä ‘kansakunnasta’ siitä kertovissa tarinoissa, muistoissa ja kuvissa, joiden kautta kansalaiset voivat identifioitua kansakuntaan, joka voi olla ‘isänmaallisuutta’ tai samanlaisuuden tunnetta muiden kanssa, tai asettumista ‘suomalaisen’ kulttuurisiin malleihin, mentaliteetin omaksumista, oman kulttuuri- ja elinympäristön tuntemista, ylpeyttä tai häpeää suomalaisten saavutuksista jne. Yksilöt käyttävät kollektiivisen tason merkityksiä valikoiden ja eri tavoin painottaen sovittaakseen niitä omiin elämänrationaalisuuksiinsa omissa sosiaalisissa yhteyksissään. Suomalaisuuden viittauskohteiden perusulottuvuutena voidaan pitää yksilön ja yhteiskunnallisten rakenteiden jännitettä. Suomalaisuuteen viitataan tällöin ihmisten luonteen piirteinä ja tapoina sekä heidän keskinäisen vuorovaikutuksensa malleina tai sitten instituutioina sekä yhteiskunnallisina käytäntöinä ja rakenteina, taloudellinen vaihto ja kansalaisuus esimerkkeinä. Toiseksi suomalaisuudella viitataan yhtäältä arkipäiväiseen, kansanomaiseen suomalaisuuteen ja toisaalta virallisiin, ylevöitettyihin nationalistisiin kertomuksiin. Kolmanneksi suomalaisuudella tarkoitetaan traditioita, joilla perinteen subjekti kääntyy itse itseensä, luoden omaa subjektiuttaan, identiteettiään ja historiaansa. Pelkästään yksilön tietoisuudesta kuulumisesta johonkin ryhmään seuraa oman ryhmän suosimista ulkoryhmien kustannuksella.¹¹⁰

Jokainen ympäristö tunnistaa ihmisen käyttäytymisessä piirteitä, jotka ovat sopuinnussa vallitsevan kulttuurin kanssa, ja piirteitä, jotka ovat sille vieraita. Ihminen on kulttuurinsa tuote, kulttuuri säätelee hänen arvonsa, asenteensa ja suhtautumisensa muihin ihmisiin, hänen tapansa ilmaista itseään ja tunteitaan sekä hänen ulkoisen käyttäytymisensä. Kansanluonteesta puhuttaessa tarkoitetaan tavallisimmin ulkoisessa käytöksessä näkyviä asioita: tapoja, tottumuksia ja käyttäytymismalleja, joiden perusteella arvioidaan ihmisessä olevan myös

¹¹⁰ Anttila 1996: 201-203

vastaavia luonteenpiirteitä, jotka usein ovat helposti havaittavia ja joiden varaan voidaan rakentaa arkikuvauksen stereotypioita ja pitkälle meneviä yleistyksiä. Yksilöllinen vaihtelevuus on kuitenkin niin suuri, ettei kuvauksilla ole merkittävää yksilötason selitysvoimaa. Ihmisten mielissä ne kuitenkin elävät ympäristöä jäsentävinä ja muita ihmisiä “oikeille paikoille” pistävinä malleina, siis selityksinä, joiden avulla muiden ihmisten käytös tulee “ymmärrettävämmäksi” ja maailma tutuksi ja turvalliseksi.¹¹¹

Hannula (1997) käsittelee väitöskirjansa yhtenä osana Berliinissä asuvien suomalaisten kokemuksia suomalaisuudesta ulkomailla asuttaessa, ja miten suomalaisuus ilmenee heidän itseymmärryksessään henkilökohtaisten kokemustensa kautta. Ulkomailla asuvien suomalaisten käsitykset Suomesta ja suomalaisuudesta vaihtelevat. Suomen ja suomalaisuuden rooli on erilainen niille, jotka ovat olleet poissa Suomesta 20 vuotta, kuin niille, jotka ovat lähteneet vasta muutamaa vuotta aiemmin. Pidemmin asuneet vertaavat käsityksiään Suomesta Saksaan, kun taas lyhyemmän aikaa maassa asuneet vertaavat enemmän kuvaa Suomesta Saksassa asuessaan käsitykseen, joka heillä aiemmin oli Suomesta Suomessa asuessaan.¹¹²

Käsitys suomalaisuudesta alkaa jokaisesta itsestään ja omista arvoista. Se muotoutuu yksilöllisten valintojen mukaan. Olla suomalainen tarkoittaa sitä, mitä jokainen on, mutta ilman valmiiksi tehtyjä määritelmiä, sillä jokainen muodostaa ne itse. Ne toimivat yhdessä yleisten suomalaisuusmääritelmien mukaisesti jokaisen itseymmärrykselle.¹¹³ Giddens (1994) puhuu tästä elämänpolitiikkana, jossa käsitykset itsensä luomisesta ja muovaamisesta, ympäristöstä ja omasta roolista siinä muuttuvat ajan ja tilanteen mukaan.¹¹⁴ Suurimmalle osalle Suomi ja suomalaisuus on Hannulan mukaan avoin, kehittyvä ja itsekriittinen määritelmä. Heidän itseymmärryksensä tukee sitä väitettä, että identiteetti ei ole annettu tai selkeä kokonaisuus, vaan jatkuva prosessi, jossa agentin rooli ja kyvykkyys ovat tärkeitä. Käsitykset Suomesta, suomalaisuudesta ja elämisestä suomalaisena ovat erittäin tärkeitä ulkomailla eläville suomalaisille.¹¹⁵

¹¹¹ Keltikangas-Järvinen 1996: 217-218

¹¹² Hannula 1997: 149-151

¹¹³ Hannula 1997: 162

¹¹⁴ Giddens 1994: 91-93, lainaus Hannula 1997:164

¹¹⁵ Hannula 1997:167

Kaikille Hannulan haastatteleuille henkilöille Suomi ja suomalaisuus olivat erittäin tärkeitä ja olennaisia heidän itseymmärrykselleen. Monet totesivat näiden asioiden tulleen ajankohtaisiksi vasta heidän muutettuaan ulkomaille. Tietty etäisyys auttaa tai saa aikaan, että pystyy objektiivisemmin käsittämään menneisyyteensä Suomessa ja sen roolin omassa elämässään. Monissa tapauksissa aikaisemmin negatiivinen näkökulma kääntyi ja vaihtui rakentavammaksi, positiivisemmaksi ja itsekriittisemmäksi. Suomi ja suomalaisuus nähdään usein arvokkaana asiana, kuin aarteena. Suomalaisuus on jotakin hyvin läheistä itselle, jotakin jonka omistaa. Suomea ei kuitenkaan nähdä nostalgisessa mielessä; se on positiivinen tausta, mutta sitä ja suomalaisia kritisoidaan mm. rasismista ja liian kapeasta ajattelusta sekä suomalaisten heikosta itsetunnosta. Monet painottivat suomalaisuudessa kieltä ja luontoa. Sekä miehet että naiset ilmaisivat ylpeytensä sukupuolten tasa-arvosta, jonka huomaa selvästi jokapäiväisessä työelämässä. Kaikki kuvasivat Suomen kansaa erityisen rehelliseksi ja luotettavaksi, jonka Hannula kuitenkin näkee enemmänkin suomalaisten keskinäiseksi käsitykseksi itsestämme liittyen yhteiseen kieleen, jonka sävyt ja nyanssit tunnetaan paremmin kuin vieraan kielen. Suomeen suhtautumistavat vaihtelevat ironiasta romanttisuuteen ja traagisuuteen. Ironinen suhtautuminen ei näe Suomea maailman keskuksena vaan laajemmasta perspektiivistä osoittaen tietoisuutta suomalaisuuden vaihtelevista muodoista ja antaen positiivista kritiikkiä. Romantikko kokee Suomen lomaviettäpaikkana, jossa muistot ovat tärkeitä. Kuitenkin romantikko näkee nyky-Suomen realistisesti. Traagisesti Suomeen suhtautuvalla on huonoja kokemuksia ahdistuneesta ja pysähtyneestä Suomesta.¹¹⁶

4.1.1 Ranskalaisuus suomalaisissa

Vaikka ulkomailla asuminen saa kaipaamaan Suomesta erinäisiä asioita ja toisaalta olemaan hyvillään joidenkin toisten puuttumisesta uudessa asuinmaassa, Ranskalla on paljon positiivisia ominaisuuksia, jotka vastaajien mielestä olisivat tervetulleita Suomeenkin. Monet mainitsivat leudomman ilmaston ja epäilivät, etteivät enää kestäisi Suomen pimeitä talvia. Erilaiset käytöstapoihin liittyvät ominaisuudet kuten kohteliaisuus, joustavuus, erilaisuuden salliminen, tunteiden ilmaiseminen ja tervehtimiskulttuuri oli yksi kolmesta eniten mainitusta

¹¹⁶ Hannula 1997:152-155

piirteestä. Ranskalaisille on tyypillistä tyylikäs pinnallinen kohteliaisuus, mikä näkyy esimerkiksi ihmisten tervehtimisessä niin virallisissa yhteyksissä kuin yksityisestikin; epävirallisemmissä tilanteissa jokaista tervehditään erikseen yleensä poskisuukoilla, miehet keskenään yleensä kättelevät. Vieraitakin naapureita tervehditään jopa kerrostalossa. Toinen on Ranskan ruokakulttuuri ja syömisen tärkeys sosiaalisena tapahtumana, myös *“alkoholin viisas käyttö”* oli mainittu. Ranskassa ruoka-ajat ovat tarkasti määrättyjä; lounas noin kello kaksitoista ja illallinen kahdeksalta. Varsinkin ilta-aterialle koko perhe kokoontuu yhdessä kertomaan päivän tapahtumista ja samalla katsotaan uutisia televisiosta. Päivän uutislähetykset on ajoitettu juuri ruoka-aikoihin. Monet myös ruokailevat päivisin kotona lounastauon ollessa pidempi kuin Suomessa. Ruoka ei ranskalaisille ole pelkkää ravintoa tai vatsan täytettä vaan tavallinen arkiateriakin on nautiskelun arvoinen. Ruoasta nautitaan ja ruokailun yhteydessä käydään keskustua aiheesta kuin aiheesta. Voi sanoa, että monet ovat omaksuneet ainakin jotain ranskalaisuudesta, sillä he toivoivat Suomessa esiintyvän kepeämpää otetta elämään tyyliin *“tiettyjen sääntöjen vähemmän pikkutarkka noudattaminen”*, *“filosofinen asennoituminen asioihin, ettei kaikki ole niin ‘nökönuukaa’”*, *“positiivinen elämänasenne”*, *“nauttimisen salliminen, turhan vaatimattomuuden puuttuminen”* ja *“rentous”*. Mielestäni ranskalaisten luonteeseen kuuluu tietty revolttisuus varmastikin suuren vallankumouksen perintönä. Eriasteiset lakot ja mielenosoitukset ovat siellä jokapäiväisiä. Kaikkia pikkusääntöjä ei todellakaan noudateta, ja monet katsovatkin oikeudekseen tehdä niin kuin itse haluavat, individualismi tässä suhteessa on leimaava piirre. Verrattuna suomalaisiin niin sanottu *“herrain pelko”* on epätavallista ranskalaisilla. Näillä kansallisilla kollektiivisen persoonallisuuden piirteillä on varmastikin syynsä kummankin maan historiassa; Suomi on ollut pieni maa muiden hallinnassa, kun taas Ranska on ollut historiassaan ja edelleenkin maailman merkittävimpien maiden joukossa.

Joillekin maahan muuttaneille Ranska ja ranskalaisuus ovat olleet ennakko-odotuksista poikkeavia. Tietämättömyys kulttuurista ja maan tavoista luo helposti mielikuvan baskeripäisestä viiksiniekasta patonki kainalossa vanhalla *“Rellulla”* ajelemassa. Todellisuus on sellaista korkeintaan elokuvissa.

“Mulla oli huomattavan ruusuinen kuva Ranskasta. Mulla oli ylioptimistinen kuva Ranskasta, erittäin hyvin käyttäytyvien hienosti pukeutuvien tyylitajuisten gastronomien maasta kulinaristien maasta mikä ei todellakaan pitänyt paikkaansa. Se oli rankka pudotus.”

5. NAISET JA SOPEUTUMINEN

Tyypillinen syy suomalaiselle naiselle Ranskaan muuttoon on mies - joko suomalainen tai ranskalainen. Miehet taas muuttavat työn takia. Uuteen kulttuuriin sopeutumisen kannalta ero on suuri: työ kiinnittää tehokkaasti yhteiskuntaan ja sitä kautta sosiaaliseen elämään. Kielitaidoton, ulkomaalainen ja ilman työtä ja sosiaalisia kontakteja on yhtälö, joka ei helpota uuden kulttuurin ja sen tapojen omaksumista, kun ei niihin välttämättä pääse edes kunnolla tutustumaan. Oman työn löytäminen vieraassa kulttuurissa korkeasti koulutetulle tasa-arvoiselle suomalaisnaiselle ei ole niin helppoa kuin luulisi, kielitaidottomana jopa mahdotonta. Muutama nainen olikin päättänyt olla kotona. Tällaisessa tilanteessa suomalaisnainen kärsii yleensä eristäytyneisyydestä ja yksinäisyydestä. Sama tilanne on Sveitsissä, jossa Suomesta mukana tullut vaimo jää yleensä kotirouvaksi, kun miehelle työ mahdollistaa pääsyn sosiaalisiin verkostoihin¹¹⁷. Työnhaunkin suhteen ranskalainen puoliso on "helpompi", koska Ranskassa suhteilla on merkitystä kaikenlaisten asioiden hoidossa. Suomessa naiset ovat tottuneet käymään töissä eivät pelkäästään rahan takia vaan myös oman työn suoman aseman vuoksi. Aineiston perusteella naiset tuntevat menettäneensä itsenäisyytensä palkkatyön menettämisen myötä. Sopeutuminen uuteen maahan ja kotona olemiseen yhtä aikaa ei ole helppoa, varsinkaan jos perheessä ei ole lapsia, jotka Suomessa "oikeuttavat" kotirouvuuden tai äitiyden ainakin väliaikaisesti. Ranskassa naisten työssäkäynti ei ole niin yleistä kuin Suomessa eikä kotirouvuus nuorillakaan ole ihmetystä herättävää. Voi kärjistetysti sanoa, että Ranskassa naiset elävät edelleen enemmän miestä ja perhettä varten ja miehen ja lasten kautta. Toisaalta monet suomalaispariskuntien naisista ovatkin tulleet Ranskaan vain väliaikaisesti, joten tietoisuus palaamisesta helpottaa tilannetta. Voi ikäänkuin pitää välivaiheen elämässään ja ehkä palata siihen, mikä lähtiessä jäi.

"Myös oman tekemisen (työ, opiskelu tms.) puuttuminen turhautti alussa ja edelleenkin ajoittain. Tunnen eläväni tilapäiselämää ja mietin usein miten voisin hyödyntää aikaani. Perhe on ainoa yhteisö täällä, johon tunnen kuuluvani, muuten olo on varsin ulkopuolinen. Odotin nauttivani enemmän vapaasta ajasta, jonka työelämän ulkopuolella oleminen mahdollistaa. Huomaan kuitenkin tuntevani huonoa omaatuntoa myöhään nukkumisesta ja rahan käyttämisestä, kun en sitä itse tienaa. Elämäni on täällä verkkaisaa ja koti-keskeisempää kuin koskaan."

¹¹⁷ Björklund 1998: 133-135

“Olen tullut Ranskaan vain väliaikaisesti, miehen työn mukana ja olemme suomalainen perhe. Mielestäni täällä on helpompi elää, kotirouva hyväksytään.”

“Muuton jälkeen sopeutuminen Ranskaan ei ollut helppoa, varsinkaan, kuin itsellä ei ollut tarkkoja suunnitelmia siitä, mitä rupeaisi tekemään. Vaikka “vapaaherrana” olemisesta nauttiikin, tietynlainen päivärutiini tuo kuitenkin elämään enemmän sisältöä. Koen eläväni normaalia elämää. Tosin tämä on täysin erilaista kuin Suomessa elän. Tästä kuitenkin nauttii kun tietää, että tämäkin vaihe päättyy joskus.”

“No kyl se oli tosi kova pala se eka vuosi oli kaikista pahin et sillä tavalla et se vaati kaikista eniten mut sanotaan et pitää vaan tehdä semmonen asenteen muutos et aattelee et tää on nyt tätä et milt se vaikuttaa, aluksi se tuntuu kyllä aika ei kauheen kivalta et mäkin aattelin et ei hitsi et on tottunut siihen et Suomessakin painotetaan niin hirveesti semmosta suorittamista ja sitä pitää olla hirveesti monta rautaa tulella ja kaikkee tekemistä koko ajan et sitte taas täällä sen huomaa ranskalaisen mentaliteetin et tääl ei oikeestaan kukaan oo ihmetelley et miksen mä oo töissä tai miksen mä en hirveesti opiskele et tääl pidetään et se on ihan normaalia et nainen voi olla kotona jos miehellä on tarpeeks tuloja. Mut ei ollu helppoo aluksi mut sitte tosiaan kun sen asenteen muutoksen teki ja hyväksyi että tää elämä voi itse asiassa olla tosi nastaa näinkin nii siitä sitten tavallaan se riemu vasta syntyy et on sit ollu tosi helpokin olla täällä et ensinnäkin Suomessa vaa saa selitellä ihmisille et mitä sä oikeen siellä teet.”

“No mä menetin riippumattomuuteni sen myötä kun mulla ei ollu enää ansiotuloja eikä vaikka mulla on suomalainenkin mies ni silti tän maan tää mikä täällä on tää naisen paikka se tarttu. Oli suhteiden pakostakin jäin tänne kotiin et kyllä se niiku sillei muuttu. No siihen tottuu kolmessa vuodessa mutta alussa se oli vaikeeta tietysti kun oli tottunut siihen et on omaa rahaa ja tääl ei ollu. Se oli mulle ainakin kaikista vaikein.”

“Se oli mulle niin valtavashokki tää mihinkä asemaan mä jouduin tai et ei mul ollu mitään asemaa et mä oon semmonen mä oon ÄITI ja et mä oon taloudellisesti riippuvainen.”

Ranska on katolinen maa, jossa äitiyttä ja perhettä arvostetaan ja miesten kesken vallitsee voimakas macho -kulttuuri. Äitiyden arvostamisella on kääntöpuolensakin: naisten keskinäinen kontrolli, joka erään haastateltavan mukaan ilmenee: *”Että mulla ei tämmösissä sosiaalisissa tilanteissa, sulla ei oo oikeus olla älyllinen vaikka olis kapasiteettia mutta nimenomaan se et naiset kontrolloi sitä Näin mä oon sen kokemu.”* Lapsia kannustetaan tekemään useita, koska ensimmäisestä lapsesta ei edes makseta lapsilisää. Samoin avioerotilanteessa lapsia täytyy olla kolme, jotta saisi avustuksia yhteiskunnalta. Äitiyttä arvostetaan, mutta samalla sitä pidetään itsestään selvyytenä. Yleinen ajattelutapa Ranskassa on, että jos perheessä on lapsia ja miehellä tarpeeksi suuret tulot, naiset jäävät kotiin hoitamaan lapsia. Suomalainen voi kokea tämän alistamisena, tunteena, että naisella ei ole yhteiskunnallista arvoa kuin äitinä. Työnhaussa voi kohdata suomalaisille todella vieraita asenteita.

“..hän sanoo juu kyllä X osaa tehdä asioita mutta kun sen miehellä on sellainen ammatti. Mä olin sairas päivän, mä olin niin pahoillani. Et perheeseen ei mahdu kahta ylempää toimihenkilöä täyspäiväisesti töihin jos perheessä on lapsia. Se vaan päätetään sun puolesta, ei sulta kysytäkään mitään. Mä en voi millään hyväksyä sitä en kertakaikkiaan.”

Ranskassa naiset ovat vähemmän esillä myös politiikassa ja julkisessa elämässä yleensä.¹¹⁸ Yleinen tapa on, että esimerkiksi asunnon ulko-ovessa lukee Monsieur et Madame Georges Fabry (herra ja rouva Georges Fabry). Naista pidetään siis mieheensä kuuluvana madamena ilman omaa etunimen tuomaa identiteettiä. Tämä käy pohjoismaalaisen silmään ja tajuntaan räikeästi.

“Minua ärsytti se hirvittävästi ku mä tulin tänne ku aina avaan sanota madame XX. Kyllä se alussa oli mulle hirvittävän outoa. Ja jollain tavalla sietämätöntä.”

“Ja mä sanoinkin P:lle et mä en suostu sellasiin sosiaaliisiin tilanteisiin jossa mä oon madame et en mä oo mikään sun häntä mull on oma elämä. Ja mä koen että täällä naisella ei ole omaa elämää. Ja et nainen on semmonen piika ja aina valmis. Et jos sulla ei oo lapsia ni sä hoidat suvun sairaat ja vanhukset ja muut.”

Kun naimisissa olevien ulkosuomalaisnaisten työssäkäyntiä verrataan muiden suomalaisnaisten työssäkäyntiin, ilmenee, että se kaikkialla on alhaisempi kuin Suomessa. Naisten vähäinen työssäkäynti huolimatta korkeasta koulutusasteesta on monien tekijöiden summa. Se on yhteydessä siihen yhteiskuntaan ja sen statusarvoihin, missä nainen elää. Siten vielä nykyäänkin on monien saksalaisten, sveitsiläisten ja ranskalaisten aviomiesten arvomaailmassa vallalla käsitys, että naisen kodin ulkopuolinen työssäkäynti alentaa perheen sosiaalista statusta ja vaimon kotiinjäättyä ts. ettei hänen tarvitse mennä taloudellisista syistä ansiotyöhön, nostaa sitä. Akkulturoitumisen kannalta kotiäidiksi jääminen on kaksitahoinen; toisaalta se kertoo siirtolaisen mukautumisesta valtakulttuuriin, toisaalta kotiin jääminen estää tehokkaasti yhteiskunnallisen sopeutumisen siirtolaisen jäädessä työelämän ja työyhteisön ulkopuolelle.¹¹⁹

Vieraaseen kulttuuriin sopeutumisen kannalta työ ei tuo ainoastaan taloudellista turvaa; se tuo ja kiinnittää ihmisen tehokkaasti yhteiskunnan sisälle. Työn kautta saa edes jonkinlaisia päivittäisiä sosiaalisia kontakteja. Työelämässä mukana oleminen antaa naiselle pohjoismaisten kriteerien mukaan samanarvoisen yhteiskunnallisen aseman kuin miehellä.

¹¹⁸ esim. Markku Saksan artikkeli Helsingin Sanomissa 9.3.1999. *Ranska on naisten aseman suhteen Euroopan takapajula*, jossa kerrotaan mm. että Ranska on Euroopassa toiseksi viimeinen mitattuna naiskansanedustajien määrällä.

¹¹⁹ Tuomi-Nikula 1989: 97

“Odotin muutosta työ -ja yksityiselämän tasolla, uusia kokemuksia, kehittymistä. Koen tähän mennessä asioiden toteutuvan tahtomallani tavalla. Se johtuu varmaan paljonkin työstäni eli minulla on sosiaalinen turvaverkosto. Helppohan sen jälkeen on jatkaa sopeutumista yksityisesti.”

“Alkuaika oli vaikeaa, koska ei ollut omia tuloja. Kun työpaikka löytyi, sopeuduin välittömästi. En asettanut suuria toiveita tänne muuttaessani. Työllisyystilanne oli huono ja löysin työtä yllättävän nopeasti.”

“Sopeutumiseeni eniten vaikuttaneita tekijöitä ovat oman työpaikan saanti ja oman ystäväpiirin löytäminen.”

“Perussopeutumiskeino uuteen maahan on työnteko ja perheenperustaminen.”

“Niin kauan kuin olen ollut riippuvainen miehen työstä sosiaalisesti ja taloudellisesti, minulla ei ole ‘normaalia elämää’.”

Myös lapset tuovat etenkin naisille kontakteja koulun kautta, koska Ranskassa lapset on tapana viedä ja hakea koulusta - pari kertaa päivässä, koska usein lapset syövät lounaankin kotona. “*Koulun aittaa hiertäessä*” ja lapsia odotellessa tapaa muita äitejä, joiden kanssa voi ainakin jutella niistä näistä lapsista ja koulusta. Vanhempien odotetaan osallistuvan lastensa koulunkäyntiin enemmän kuin Suomessa, esimerkiksi läksyt, joita alaluokkalaisillakin on paljon, saattavat olla niin vaikeita, että ne pitää tehdä vanhempien, yleensä siis äidin, kanssa.

“Lapseni ovat auttaneet sopeutumisessa. Heidän kauttaan olen joutunut olemaan aktiivinen, olen myöskin saanut heidän kauttaan paljon ystäviä, mikä on erittäin tärkeä asia sopeutumisessa.”

Mikä sitten saa suomalaisnaisen lähtemään siirtolaiseksi huomattavasti miehiä useammin? Naislähtijöiden suurempaan osuuteen voidaan paremman kielitaidon lisäksi liittää suomalaisten naisten ja miesten psyykkiset ja temperamenttiset erot. Tärkeä taustatekijä tälle on suomalaistytön enkulturaation aikana omaksuma käsitys itsestään naisena suomalaisessa yhteiskunnassa ja siihen liittyvä kotikasvatus. Naisten koulutuksellisen, työelämän, perheoikeudellisen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden mukaan suomalainen yhteiskunta on hyvin tasa-arvoinen naisen aseman kannalta. Suomalaisen yhteiskunnan eräs luonteenomaisista piirteistä on tyttöjen lähettäminen kouluun jo varhaisessa vaiheessa. Lisäksi suomalaisissa kodeissa on aina arvostettu koulutusta, sillä se on ollut lähes ainoa sosiaalisen nousun väline ja sillä turvataan naisen taloudellinen riippumattomuus myös avioliiton solmimisen jälkeen. Kodit tukevat tyttäriään itsenäiseen ja taloudellisesti riippumattomaan elämään eivätkä avioliiton varhaiseen satamaan. Niinpä suomalainen nainen ei jätä työelämää avioliiton tai lapsen syntymän takia. Sukupuolten välisen tasa-arvon perusteet löytyvät

vanhasta suomalaisesta talonpoikaisyhteisöstä, jossa aviopuolisot olivat tasavertaisia työkumppaneita jopa usein niin, että taloudellinen vastuu oli usein enemmänkin naisen kuin miehen harteilla. Vaikka tyttöjen oikeudellinen asema ja koulutusmahdollisuudet ovatkin yhdenvertaiset poikien kanssa, joutuvat tytöt poikia enemmän osallistumaan kotitöihin; tämän saksansuomalaiset naiset ovat usein maininneet syyksi siihen, että he ovat valmiita jättämään kodin ja lähtemään omille teilleen varhemmin kuin pojat. Armeijan sijasta tytöt haluavat usein viettää välivuoden ulkomailla kieltä opiskellen. Ulkomailla oleskellessa suomalaistytön on helpompi solmia sosiaalisia kontakteja valtakulttuuria edustavien vastakkaista sukupuolta olevien kanssa, koska tanssipaikoissa, joissa suomalaiset ovat tottuneet käymään, ei keskieuropalaisia tyttöjä yleensä ole¹²⁰. Naimattomat naiset orientoituvat Keski-Eurooppaan kun taas Skandinaviaan lähtijät ovat olleet enimmäkseen miehiä. Syy lähtöön naisilla on usein henkilökohtainen, kun taas miehillä ja muilla Skandinaviaan muuttaneilla taloudellinen.¹²¹

Avioliiton takia tapahtuvaa siirtolaisuutta edeltää usein pitkä, enemmän tai vähemmän tietoinen prosessi, jonka aikana tiedot ja kokemukset uudesta maasta lisääntyvät. Ratkaisevaa on ensimmäinen matka tulevaan kotimaahan siihen liittyvine positiivisine kokemuksineen, ystävyysuhde vastakakkaiseen sukupuoleen sekä vähäinen objektiivinen kritiikki uutta yhteiskuntaa ja elämänmuotoa kohtaan. Kaikki mikä liittyy uuteen kotimaahan, liittyy myös uuteen ihmissuhteeseen, josta syystä tuleva kotimaa nähdään subjektiivisen emotionaalisesti. Uuden maan yhteiskunnan kritiikitön hyväksyminen koskee myös niitä nuoria, joilla tällaista ihmissuhdetta ei ole. Niinpä nuori, joka ensimmäistä kertaa kokeilee omia siipiään, tuntee hyvänolon tunnetta selviytyessään ilman vanhempiaan. Tämä tunne projisoituu ja samastuu uuteen maahan ja sen ihmisiin ja pohjustaa tietä paluulle.¹²²

Etnisessä seka-avioliitossa, jossa kaksi eri kulttuuria kohtaa jokapäiväisessä elämässä, kyse on mikrotason kulttuurifuusiosta, jossa kaksi tai useampi kulttuuri ottaa vaikutteita toisiltaan ja yhdistää ne "kolmanneksi" kulttuuriksi¹²³. Kun kaksi eri kieli- ja kulttuuritaustaa edustavaa ihmistä solmii avioliiton, vaatii yhdessä eläminen heiltä enemmän sopeutumiskykyä ja kompromissialttiutta kuin saman kulttuurin avioparilta. Yksi keskeisimmistä ongelmista on

¹²⁰ Omasta kokemuksesta voin kertoa, että illanviettopaikoissa oli Ranskassa enimmäkseen miehiä. Naisseurueessa mukana oli aina vähintään yksi mies, tyttöporukoita ei ollut liikkeellä, kuten Suomessa.

¹²¹ Tuomi-Nikula 1989: 43-50

¹²² Tuomi-Nikula 1989:52

¹²³ Tuomi-Nikula 1989:10, 85

aviopuolisoiden molemminpuoliset kulttuuritaustaan kytkeytyvät rooliodotukset. Sen mukaan Suomesta perittyjä avioliiton arvoja ovat naiselle oma ammatti ja toimeentulo, pyrkimys puolisoitten tasa-arvoisuuteen, kodinhoidollisten asioitten toissijaisuus ja henkilökohtainen vapaus mm. ystävien tapaamiseen ja itsensä kehittämiseen. Saksalaisessa ja ranskalaisessa avioliiton mallissa korostuu äidin asema perheen keskushenkilönä, joka on kotona ja tarvittaessa paikalla. Vaimon vastuulla on hoitaa koti ja lapset ja huolehtia siitä, että mieheltä ei puutu mitään. Kodinulkopuoliseen työhön hän voi mennä sillä edellytyksellä, että kotityöt eivät siitä kärsi. Omien tulojen puuttuminen rajoittaa vapautta. Aviomiehen velvollisuus on hankkia perheelle sellainen toimeentulo, että tämä vaimon tehtävä on mahdollista toteuttaa. Tuomi-Nikulan (1989) mukaan saksalaismiehen suomalaisnaisessa seurusteluaikana positiivisiksi koetut piirteet, kuten itsenäisyys ja taloudellinen riippumattomuus ovat usein niitä, jotka myöhemmin aiheuttavat aviollisia ongelmia. Kummankin osapuolen on vaikeata luopua omista perityistä kulttuurimalleistaan¹²⁴, sillä sukupuoliroolit liittyvät vahvasti etniseen identiteettiin¹²⁵. Jos henkilön maailmankuva ei sovi yhteen sosiaalisen todellisuuden kanssa, myös käsitys itsestä muuttuneessa tilanteessa on usein epäselvä, mikä vaatii ainakin jonkin asteista identiteetin uudelleenmuotoilua¹²⁶. Identiteettiin kuuluvat henkilön eri roolit sosiaalisen kentän eri alueilla, työnhakutilanteessa ulkomaalaisuus rajoittaa usein työrooliin pääsyä¹²⁷. Jos siirtolaisella on alhainen koulutus ja pienet lapset, ei hän tavallisesti haluakaan ansiotyöhön. Tyytymättömyyden lähde - huolimatta turvatusta elämästä - on se, että siirtolainen vertaa itseään aina suomalaisin naisiin Suomessa, omiin koulutovereihinsa ja samanikäisiin ystäviinsä.¹²⁸ Sosiaalisen identiteetin muotoutumisessa ulkomailla asuttaessa ja omana ryhmänä suomalaiset naiset kokevat usein Suomessa asuvan suomalaisen naisen. Yhteisesti jaettujen arvojen, kuten itsenäisyyden, koulutuksen ja kodin ulkopuolisen elämän puuttuminen käytännön elämästä voivat aiheuttaa myös alemmuuden tunnetta Suomessa eläviin naisiin nähden.¹²⁹ Siirtolaisuudessa jokaisen elämä ja roolit muuttuvat ja niiden mukana identiteetit. Kotimaan odotetut ja sallitut roolit ja identiteetit eivät ehkä olekaan sallittuja tai odotettuja uudessa maassa. Rajoja ylitetään, kun uudet identiteetit ja roolit liittyvät omaan elämään. Akkulturaatiossa naisten sukupuoliroolit ovat usein suuremman

¹²⁴ Tuomi-Nikula 1989: 132-134

¹²⁵ Liebkind 1992, lainaus Mäenpää 1994:17

¹²⁶ Jacobson-Widding 1988, lainaus Happonen 1992: 18

¹²⁷ St Claire 1989, lainaus Happonen 1992: 40

¹²⁸ Tuomi-Nikula 1989:132-134

¹²⁹ Happonen 1992: 42-44

muutoksen alaisena kuin miesten.¹³⁰ Miehet jatkavat työelämäänsä, kun taas naiset usein luopuvat tai joutuvat olosuhteiden pakosta olemaan poissa työelämästä ainakin siirtolaisuuden alkuvaiheessa. Naisiin kohdistuvat rooliodotukset myös vaihtelevat enemmän kuin miehiin kohdistuvat.

¹³⁰ Espín 1999: 20

6. YHTEENVETO

Aineistoni perusteella Ranskassa asuu suomalaisia naisia enemmän kuin miehiä. Naiset ovat muuttaneet maahan suomalaisen tai ranskalaisen miehen takia, miehet taas työn perässä. Muuttajat ovat keskimääräistä korkeammin koulutettuja, ja monet heistä ovat asuneet ulkomailla aikaisemminkin ainakin lyhyen aikaa. Miehillä ammatti on säilynyt maan muutoksen yhteydessä, kun taas varsinkin suomalaispariskuntien naiset ovat muuton jälkeen jääneet kotiin. Tämän vuoksi ulkomaille muutto ja sinne sopueutumisen on naisille yleensä rankempi kokemus. Uuteen maahan ja siellä elämiseen ei sopeudu hetkessä; elämä alkaa tuntua "normaalilta" keskimäärin kahden vuoden kuluttua muutosta. Kielitaidottomuutta voi pitää suurimpana hidasteena sopeutumiselle. Ulkomailla asuessa oppii katsomaan Suomea ja uutta asuinmaataan samalta etäisyydeltä; oppii näkemään kummankin maan hyvät ja huonot puolet. Vaikka varsinainen koti onkin Ranskassa, useimmat vastaajista kokivat kotinsa olevan kummassakin maassa.

Itsekin lapsuudestaan asti ulkosuomalainen psykologi Kaj Noschis on artikkelissaan *Sinivalkoisen identiteetin synty* kuvaillut ulkomaille sopeutumisen neljää eri vaihetta. Ensimmäinen vaihe on heti muuton jälkeen, ja sitä hän kutsuu alkuinnostukseksi tai vastustukseksi. Tyypillinen innostuja tulee maahan työn tai opiskelun takia, ja hän on motivoitunut maassa asumisesta ja elämisestä ja huomaa maasta vain positiivisia puolia. Vastustaja on joutunut maahan ainakin osittain vasten tahtoaan esimerkiksi puolison työn vuoksi ja huomaa uudesta asuinmaastaan vain negatiivisia asioita. Noschis kutsuu toista vaihetta etsintä- tai kokeilukaudeksi ja kaipuuksi Suomeen, joka koittaa alkuinnostuksen jälkeen. Maiden eroavuudet nousevat pintaan, ja uusi kulttuuri ja tavat tuntuvat erilaisilta, vierailta ja vaikeiltakin hyväksyä. Hyvin uuteen asuinmaahan ja sopeutumiseen motivoitunut oppii elämään erilaisuuden kanssa, huonosti motivoituneen elämä voi taas käydä vaikeaksi. Kolmannessa vaiheessa uusi maa joko hyväksytään tai kielletään. Tällöin maahanmuuttaja löytää oman asenteensa uuteen asuinmaahansa ja tiedostaa suomalaisuutensa ja sen, mikä siinä on olennaisinta. Hän on selvittänyt itselleen, mistä voi luopua ja mitä voi hyväksyä uudessa asuinmaassaan. Jos maahanmuuttaja kieltäytyy sopeutumasta, hän alkaa yleensä

idealisoida Suomea ja näkee kaiken olevan Suomessa paremmin. Ulkomaille sopeutumisen neljännessä

vaiheessa on joko sopeutunut tai valmis poistumaan maasta. Noschiksen mukaan tässä vaiheessa maahanmuuttaja on löytänyt oman paikkansa uudessa asuinmaassaan ja sen asukkaiden joukossa. Hän kuuluu paikalliseen yhteisöön mutta säilyttää suhteensa etäiseen Suomeen. Uudesta asuinmaasta on tullut elämän kiinnekohta, ja maahanmuuttaja hyväksyy ulkосуomalaisuutensa. Jollei maahanmuuttaja kykene sopeutumaan, hän ratkaisee tilanteen yleensä palaamalla Suomeen tai muuttamalla jonnekin muualle.¹³¹

Sopeutumisen kannalta tärkeitä ovat positiiviset tunteet ja tyytyväisyys uutta asuinmaata kohtaan, tunne siihen kuulumisesta ja siinä toimimisesta sekä positiiviset ihmissuhteet valtakulttuuriin¹³². Sopeutuminen ei tapahdu itsestään, vaan sitä voi myös opetella. Kulttuurinen oppiminen tapahtuu paljolti sosiaalisessa tukiverkostossa, johon kuuluu valtakulttuurin edustajia. Sopeutuminen riippuu viime kädessä muuton aiheuttaman elämänmuutoksen voimakkuudesta, muuttajan henkilökohtaisista voimavaroista ja ihmissuhteista sekä siirtolaisuusajasta¹³³.

Kuinka akkulturoituneina tai sopeutuneina suomalaiset Ranskassa ovat? Pisimpään maassa asuneet, jotka tässä tapauksessa ovat ranskalaisen kanssa naimisissa olevia, ovat mielestäni sopeutuneet yleisesti ottaen hyvin. Toisille sopeutuminen on ollut helpompaa, toisille vaikeampaa esimerkiksi työnsaantivaikeuksista johtuen. He ovat integroituneet ranskalaiseen yhteiskuntaan pääasiassa avioliiton kautta. Koska siteet Suomeen ovat vahvat, on heidän etninen identiteettinsä bi-kulturalistinen, siinä on mukana aineksia sekä suomalaisuudesta että ranskalaisuudesta. Vasta tulleet suomalaiset, erityisesti suomalaisparit vasta akkulturoituvat, monet heistä ovat kulttuurin tietoisien opettelun vaiheessa, toiset vasta alkuhämmennyksissään. Suomalaisparien akkulturoituminen tapahtuu hitaammin, koska suomalaisuus säilyy perheessä vahvana. Heidän sopeutumistaan hidastavat myös kielivaikeudet, koska monet ovat tulleet maahan täysin ranskankielen taidottomina. Kuitenkin kaikilla on hyvät edellytykset sopeutua Ranskassa elämiseen, sillä erot suomalaisen ja ranskalaisen yhteiskunnan välillä ovat kuitenkin melko pieniä. Muutto tapahtuu Euroopan sisällä, Suomessa tiedetään suhteellisen paljon muista maista ja kulttuureista, ja muuttajien

¹³¹ Noschis 1998

¹³² Mäenpää 1994: 7

henkilökohtaiset edellytykset ovat korkeat. Sopeutumisalttiutta on myös, että suostuu kompromisseihin - maassa maan tavalla tai maasta pois. Näinhän me ajattelemme myös Suomeen tulevista ulkomaalaisista.

Ranskan suomalaisten etninen identiteetti on hyvin suomalainen, vaikka pisimpään asuneilla ranskalaisuus on ainakin lähellä omaa identiteettiä. Suomalaisuus ei ole hävettävä asia, toisin kuin suurilla huonosti koulutetuilla siirtolaisryhmillä oma kansallisuus voi olla väheksyttävää. Kaikilla on suhteellisen tiiviit yhteydet Suomeen eikä sitä ole tahdottu jättää taakse. Kaikki ovat muuttaneet Ranskaan vapaaehtoisesti siinä mielessä, että Suomesta heitä ei ole mikään ajanut pois. Näin ei ole myöskään syntynyt katkeruutta entistä kotimaata kohtaan.

Tässä pro gradu -tutkimuksessa on käsitelty Ranskassa asuvien suomalaisten sopeutumista ja elämää vain hyvin pienellä alueella. Kiinnostavaa olisikin tietää, edustavatko tämän alueen suomalaiset hyvin vai huonosti koko Ranskassa asuvaa suomalaista populaatiota. Ainakaan heidän joukossaan ei ollut yhtään yksin elävää. Toivon kuitenkin antaneeni yleiskuvan Ranskaan siirtyneistä suomalaissiirtolaisista.

7. LÄHTEET

- Allardt, E. & Starck, C.** 1981. Språkgränser och samhällsstruktur, finlandssvenskarna i ett jämförandeperspektiv. Almqvist & Wiksell. Stockholm
- Anttila, Jorma** 1996. Onko suomalaisuudessa samastumiskohteena mitään erityistä? Teoksessa Laaksonen Pekka, mettomäki, Liisa (toim.) Olkaamme siis suomalaisia. Kalevalaseuran vuosikirja. SKS. Helsinki
- Anttonen, Marjut** 1984. Suomalaisiirtolaisten akkulturoituminen Pohjois-Norjassa. Jyväskylän yliopisto. Etnologian laitos. Tutkimuksia 18.
- Barth, Fredrik.** (ed.) 1969 **Introduction to Ethnic Groups and Boundaries.** Little Brown. Boston
- Barth, Fredrik** 1969. Ethnic Groups and Boundaries. Teoksessa Huttchinson, John & Smith, Anthony D (ed.) 1996. Ethnicity. Oxford University Press.
- Benmayor, Rina & Skotnes, Andor** (ed.) 1994. **Migration and Identity.** International Yearbook of Oral History and Life Stories. Vol3. Oxford University Press.
- Berry, John** 1980. Acculturation As Varieties of Adaptation. Teoksessa Padilla, Amado (ed.) Acculturation, Theory, Models and Some New Findings. Westview Press. Colorado
- Berry, J. & Kim, U. & Minde, T. & Mok, D.** 1987. Comparative Studies of Acculturative Stress. International Migration Review 21.
- Berry, John & Kim, Uichol & Boski, Pawel** 1988. Psychological Acculturation of Immigrants. Teoksessa Kim, Young Yun & Gudykunst, William B. (ed.) Cross-cultural Adaptation. Current Approaches. Sage Publications. California
- Berry, John & Poortinga, Ype & Segall, Marshall & Dasen, Pierre** 1992. Cross-cultural psychology. Cambridge University Press.
- Billig, Michael** 1995. Banal Nationalism. Sage Publications
- Björklund, Krister** 1998. Suomalaiset Sveitsissä 1944-1996. Siirtolaisuusinstituutin erikoisjulkaisut. Vammala
- Boucher, Nicole & Doutreloux, Albert & Guilbert, Lucille & Lavallée, Marguerite** 1994. L'étude des relations interculturelles et les projections socioculturelles où quand

- l'interculturel commence par nous-mêmes. Teoksessa Blomart, Jeannine & Krewer, Bernd. Perspectives de l'interculturel. L'Harmattan. Paris
- Brislin, Richard W. & Cushner, Kenneth & Cherrie, Craig & Yong, Mahealani** 1986. Intercultural Interactions. A Practical Guide. Sage Publications.
- St Claire, Lindsay** 1989. When Is Gender a Handicap. Teoksessa Skevington, Suzanne & Baker, Deborah. The Social Identity of Women. Newbury Park. New Delhi
- De Vos, George & Romanucci-Ross, Lola (ed.) 1982. **Ethnic Identity. Cultural Continuities and Change.** The University of Chicago Press
- Devereux, George** 1982. Ethnic Identity: Its Logical Foundations and Its Dysfunctions. Teoksessa De Vos, George & Romanucci - Ross, Lola. Ethnic Identity. Cultural Continuities and Change. The University of Chicago Press.
- Dobler-Mikola, Anja** 1988. Suomalaiset Sveitsissä 1. osa. Siirtolaisuus 1/1988
- Duyckaerts, François** 1994. Un problème de perception des différences à la remembrance. Teoksessa Blomart, Jeannine & Krewer, Bernd. Perspectives de l'interculturel. L'Harmattan. Paris
- Furnham, Adrian** 1988. The Adjustment of Sojourners. Teoksessa Kim, Young Yun & Gudykunst, William B. (ed.) Cross-cultural Adaptation. Current Approaches. Sage Publications. California
- Furnham, Adrian & Bochner, Stephen** 1982. Social difficulty in a foreign culture: an empirical analysis of culture shock. Teoksessa Bochner, Stephen (ed.) Cultures in Contact. Studies in Cross-cultural Interaction. Pergamon Press.
- Furnham, Adrian & Bochner, Stephen** 1986. Culture Shock. Psychological reactions to unfamiliar environments. Routledge. London
- Epstein, A.L.** 1978. Ethos and Identity. Tavistock Publications Limited. London
- Eriksen, Thomas** 1993. Ethnicity and Nationalism. Pluto Press. London & Boulder
- Erikson, Erik** 1975. Life History and the Historical Moment. New York.
- Espín, Oliva M.** 1999. Women Crossing Boundaries. A Psychology of Immigration and Transformations of Sexuality. Routledge. New York
- Giddens, Anthony** 1984. The Constitution of Society. Polity Press
- Giddens, Anthony** 1994. Beyond Left and Right. Polity Press
- Hannula, Mika** 1997. Self-Understanding as a Process. Turun yliopisto
- Hanvey, R.G** 1979. Cross-Cultural Awareness. Teoksessa Smith, E.C & Luce, L.F. (ed.) Toward Internationalism, s. 46-56. Newbury House Publishers, Inc. USA, Teoksessa

- Lehtonen, Jaakko (toim.) 1993 Kulttuurien kohtaaminen. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos.
- Happonen, Aulikki** 1992. Elämän ja identiteetin muotoutuminen siirtolaisvuosina. Pro gradu -työ. Uskontotieteen laitos. Helsingin yliopisto
- Harris, P. R. & Moran, R.T.** 1979. *Managing Cultural Differences*. Gulf Publishing Company. Houston
- Hogg, M.A. & Abrams, D.** 1988. *Social Identification. The Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. Routledge. London
- Hoopes, D.S.** 1981. *Intercultural Communication Concepts and the Psychology of Intercultural Experience*. Teoksessa Pusch, M.D. (ed.) *Multicultural Education*. Intercultural Network, Inc. Linaus Listo-Alén, Heidi-Maria. *Kulttuurista oppiminen ja kansainvälisempi orientoituminen*. Teoksessa Lehtonen, Jaakko (toim.) 1993. *Kulttuurien kohtaaminen - näkökulmia kulttuurien väliseen kanssakäymiseen*. Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos.
- Hägerstrand, Torsten** 1970. *Tidsandvänding och omgivningsstruktur*. SOU 1970/14.
- Hägerstrand, Torsten** 1975. *Survival and Arena. On the lifehistory of Individuals in Relation to Their Geographical Environment*. *Monadnock*, Vol 1975/49
- Jacobson - Widding, Anita** 1988. *Identity: Personal and Sociocultural. A Symposium*. Ed. by J-W, A. Uppsala
- Jenkins, Richard** 1997. *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations*. Sage Publications. Great Britain.
- Keltikangas - Järvinen, Liisa** 1996. *Suomalainen kansanluonne*. Teoksessa Laaksonen Pekka, Mettomäki, Liisa (toim.) *Olkamme siis suomalaisia*. Kalevalaseuran vuosikirja. SKS. Helsinki
- Korkiasaari, Jouni** 1989. *Suomalaiset maailmalla*. Siirtolaisuusinstituutti. Turku
- Korkiasaari, Jouni** 1992. *Siirtolaisia ja ulkosuomalaisia*. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset 1980 -luvulla. Työministeriö
- Korkiasaari, Jouni** 1994. *Suomalaiset Euroopassa*. Siirtolaisuus 3/1994
- Kristeva, Julia** 1992. *Muukalaisia itsellemme*. Gaudeamus
- Ladmiral. Jean-René & Lipiansky, Edmond Marc** 1989. *La communication interculturelle*. Armand Colin. Paris
- Lehtonen, Jaakko (toim.) 1993. **Kulttuurien kohtaaminen - näkökulmia kulttuurien väliseen kanssakäymiseen**. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos.

- Liebkind, Karmela** 1988. Me ja muukalaiset - ryhmäraajat ihmisten välisissä suhteissa. Gaudeamus. Helsinki
- Liebkind, Karmela** 1992. Ethnic Identity. Challenging the Boundaries of Social Psychology. teoksessa Breakwell, G.M. (ed.) Social Psychology of Identity and the Self Concept. Surrey University Press. London
- Listo-Alén, Heidi-Maria** 1993. Kulttuurista oppiminen ja kansainvälisempi orientoituminen. Teoksessa Lehtonen, Jaakko (toim.) 1993. Kulttuurien kohtaaminen - näkökulmia kulttuurien väliseen kanssakäymiseen. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos
- Malmberg, Gunnar** 1997. Time and Space in International Migration. Teoksessa Hammar, Tomas et al. International Migration, Immobility and Change. Oxford, Berg
- Mäenpää, Elina** 1994. Suomalaisnaiset Lontoossa . sopeutuminen ja identiteetti. Pro gradu -työ. Sosiaalipsykologian laitos. Helsingin yliopisto.
- Nash, Manning** 1989. The Cauldron of Ethnicity in the Modern World. The University of Chicago Press.
- Noschis, Kaj** 1998. Sinivalkoisen identiteetin synty. Emigrantti 18/1998
- Nygren, Anja** 1988: Etnisyys ryhmäominaisuutena: konseptulaalinen analyysi. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto. Kansatieteen laitos.
- Oberg, Kalervo** 1960. Cultural Shock: adjustment to new cultural environments. Practical Anthropology 7
- Ollila, Jussi** 1995. Akkulturaatio hollantilais-suomalaisessa seka-avioliitossa. Kirkkososiologian pro gradu -työ. Helsingin yliopisto
- Padilla, Amado** 1980. The Role of Cultural Awareness and Ethnic Loyalty in Acculturation. Teoksessa Padilla, Amado (ed.) Acculturation, Theory and Some New Findings. Westview Press. Colorado
- Pennanen, Helena** 1993. Naisen asema ja suomalaisnaisten sopeutuminen Hollannissa. Siirtolaisuus 2/1993
- Peterson Royce, Anya** 1982. Ethnic Identity. Strategies of Diversity. Indiana University Press. Bloomington
- Redfield. R. & Linton, R. & Herskovits, MJ.** 1936 "Memorandum on the Study of Acculturation." American Anthoropologist. no. 39.
- Reynaud, Jean-Daniel & Grafmeyer, Yves** 1981. Français, qui êtes-vous? Des essais et des chiffres. La Documentation Française.

- Ropo, Riittaliisa** 1998. Suomalaiset ekspatriootit ja heidän puolisonsa Englannissa. Pro gradu -työ. Sosiaalipsykologian laitos. Helsingin yliopisto
- Rusanen, Soile** 1993. Suomalainen kansainvälisessä viestintätilanteessa. Teoksessa Lehtonen, Jaakko (toim.). Kulttuurien kohtaaminen kohtaaminen - näkökulmia kulttuurien väliseen kanssakäymiseen. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos
- Saksa, Markku.** Ranska on naisten aseman suhteen Euroopan takapajula. Helsingin Sanomat 9.3.1999
- Sarmela, Matti** 1996. Suomalainen eurooppalainen. Teoksessa Laaksonen, Pekka & Mettomäki, Liisa (toim.) Olkaamme siis suomalaisia. Kalevalaseuran vuosikirja 75-76. SKS. Helsinki
- Sintonen, Teppo** 1999. Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina. SopHi. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä
- Sue, Derald Wing & Sue, David** 1990. Counselling The Culturally Different - Theory and Practice. New York Wiley
- Tuomi-Nikula, Outi** 1989. Saksansuomalaiset. Tutkimus syntyperäisten suomalaisten akkulturaatiosta Saksan liittotasavallassa ja Länsi-Berliinissä. SKS. Mänttä
- Virta, E.** 1991. Suomalaiset parempia kuin luulevatkaan. Helsingin Sanomat 17.9.1991
- Yinger, J. Milton** 1994. Ethnicity. Source of Strength? Source of Conflict? State University of New York Press

KIRJALLISUUS

- Bolgár, Mirja 1998. Kaikki tuo, jota ikäväksi kutsut. WSOY. Juva
- Lindqvist, Herman 1988. Gallfeber. Nordstedt Förlag AB
- Lindqvist, Herman 1989. Rapporter från Mittens Rike. Nordstedt Förlag AB
- Lindqvist, Herman 1992. På landet i Paris. Nordstedt Förlag AB

8. LIITTEET

Liite 1.

“Missään muukalainen ei ole *vieraampi* kuin Ranskassa. Ranskalaiset, joilla ei ole anglosaksisten protestanttien suvaitsevaisuutta, ei etelän latinalaisten ilmavaa huolettomuutta eikä saksalaisten tai slaavien yhtä vierastavaa kuin sulauttavaakin uteliaisuutta, asettavat muukalaista vastaan tiheään, murtumattomalla kansallisylypeydellä vahvistetun sosiaalisen verkon. Miten huomattavasti ja tuloksellisesti valtio ja erilaiset instituutiot ponnistelevatkin muukalaisen vastaanottamiseksi, vieras törmää hylkivään pintaan Ranskassa enemmän kuin muualla. On kyse kokonaisen kulttuurin lujuudesta - ranskalainen kulttuuri on uskollinen arvoilleen(...)Laillisesti ja hallinnollisesti hyväksytyä muukalaista ei hyväksytä vastaavasti perheisiin. Hänen murheellinen ranskan kielensä heikentää kovin - tiedostetusti tai ei - hänen arvostustaan kanta-asukkaiden silmissä, samastuvathan nämä muunmaalaisia voimaakkaammin hiottuun ja vaalittuun kielenkäyttöön. Muukalaisen ruoka- tai pukeutumistottumuksia pidetään suoralta kädeltä anteeksiantamattomana hairahduksena yleisestä, toisin sanoen ranskalaisesta mausta.

Tämä asiointi voi nostattaa muukalaisessa kaksi vastakkaista asennetta. joko hän yrittää mihin hintaa hyvänsä sekoittua tähän homogeeniseen kudokseen, joka ei tunne toista, samastua, hävitä, sulautua siihen; yritys on imarteleva, sillä maanpakolainen arvostaa yhtä paljon - ellei enemmän - kuin ranskalaiset itse ranskalaisen kulttuurin siunauksia, kulttuurin, johon hän tulee etsimään turvapaikkaa. Tai sitten vieras vetäytyy kuoreensa nöyryytettyinä ja loukattuna, tietoisena siitä kauheasta epäkohdasta, ettei voi milloinkaan olla...ranskalainen. Ja silti missään ei ole *parempi* olla muukalaisena kuin Ranskassa. Koska pysyt auttamattomasti erilaisena ja mahdottomana hyväksyä, sinussa on lumoa: sinut huomataan, sinusta puhutaan, sinua vihataan tai ihaillaan - tai molempia yhtä aikaa.”

“Ranskassa 1900-luvun lopulla jokaisen osa on olla sekä samanlainen että erilainen: olla unohtamatta lähtökulttuuriaan ja suhteuttaa se muiden kulttuuriin. Tällöin kulttuurit paitsi elävät rinnakkain myös vuorottelevat toistensa kanssa.”¹³⁴

¹³⁴ Kristeva 1992: 45-46, 202

kerran tai kaksi vuodessa useammin harvemmin

20. Kuinka pitkä on keskimäärin Suomessa oleskelemaasi aika kerrallaan? _____

21. Kumman tunnet enemmän kodiksesi? Suomen Ranskan

molemmat et kumpaakaan

Miksi? _____

22. Mitä kaipaavat Suomesta? _____

23. Suhtaudutko yleisesti ottaen Ranskaan ja täällä asumiseen

myönteisesti kielteisesti neutraalisti?

24. Mitä Ranskalle tyypillisiä ominaisuuksia toivoisit esiintyvän Suomessakin?

25. Millaiseksi ystävä -ja tuttavapiirisi on muodostunut täällä? Koostuuko se etupäässä

suomalaisista ranskalaisista muista ulkomaalaisista?

Miten olet tutustunut ihmisiin? _____

26. Keihin pidät yhteyttä Suomessa ja kuinka usein? _____

27. Hankitko tietoa Suomen ajankohtaisista tapahtumista? Miten? _____

28. Miten "ranskalainen" arkipäiväsi eroaa "suomalaisesta"? _____

29. Miten tuot esille suomalaisuuttasi? _____

30. Paljonko arvioit käyttäväsi täällä aikaa päivässä keskimäärin

työntekoon ja työmatkoihin _____ kotitöihin _____ harrastuksiin _____

yhteydenpitoon _____ ?

32. Mitä harrastat täällä? Ovatko ne samoja kuin Suomessa vai uusia? _____

33. Kuvaille vapaasti ja niin pitkästi tai lyhyesti kuin haluat (voit kirjoittaa myös papereiden kääntöpuolille tai erilliselle paperille) kokemuksiasi Ranskaan muutosta, mahdollisia vaikeuksia ja yllätyksiä? Koetko eläväsi täällä itsellesi normaalia elämää? Tunnetko itsesi ulkopuoliseksi muukalaiseksi vai oletko omaksunut ranskalaisen elämäntyylin ja -asenteen osaksi itseäsi? Mitä odotit Ranskaan muutolta, ja ovatko odotuksesi toteutuneet? Millaista elämäsi täällä on? Miten olet sopeutunut tänne, ja mitkä tekijät siihen ovat mielestäsi vaikuttaneet?